

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ NA LATA 2016-2023 DLA OBSZARU OBJĘTEGO DZIAŁANIEM LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA ZIEMI SIEDLECKIEJ

Podpis Prezesa Zarządu Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Ziemi Siedleckiej:
Krzysztof Kryszczuk - podpis i pieczęć na oryginale
Podpis Członka Zarządu Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Ziemi Siedleckiej:
Hubert Pasiak - podpis i pieczęć na oryginale

Wiśniew, 22 czerwca 2022 roku

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

SPIS TREŚCI

ROZDZIAŁ I	CHARAKTERYSTYKA LGD ZS	3
ROZDZIAŁ II	PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR	9
ROZDZIAŁ III	DIAGNOZA - OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI.....	14
ROZDZIAŁ IV	ANALIZA SWOT.....	33
ROZDZIAŁ V	CELE I WSKAŹNIKI.....	38
ROZDZIAŁ VI	SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU	52
ROZDZIAŁ VII	PLAN DZIAŁANIA	57
ROZDZIAŁ VIII	BUDŻET LSR.....	58
ROZDZIAŁ IX	PLAN KOMUNIKACJI.....	61
ROZDZIAŁ X	ZINTEGROWANIE	62
ROZDZIAŁ XI	MONITORING I EWALUACJA	67
ROZDZIAŁ XII	STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	69
WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY		70
ZAŁĄCZNIKI DO LSR.....		72
Załącznik nr 1. „Procedura aktualizacji LSR”.....		72
Załącznik nr 2. „Monitoring i ewaluacja”		74
Załącznik nr 3. „Plan działania”		80
Załącznik nr 4. „Budżet”		84
Załącznik nr 5. „Plan Komunikacji”.....		85

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

ROZDZIAŁ I CHARAKTERYSTYKA LGD ZS

I.1 Nazwa i podstawowe informacje dotyczące LGD Ziemi Siedleckiej.

Nazwa: **Lokalna Grupa Działania Ziemi Siedleckiej** (zwana dalej LGD ZS)

Data wpisu do KRS: 21.10.2013 r.; Nr KRS: 0000481573

Forma prawna: stowarzyszenie specjalne – działa w szczególności na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności.

I.2 Zwięzły opis obszaru w szczególności zawierający liczbę i nazwy gmin, ich powierzchnię i liczbę mieszkańców.

LGD ZS działa na terenie województwa mazowieckiego na większości terenu powiatu siedleckiego, tj. obszarze obejmującym gminy: Domanice, Kotuń, Mokobody, Mordy, Siedlce, Skórzec, Suchożebry, Wiśniew, Wodynie, Zbuczyn.

Tabela nr 1 Charakterystyka gmin LGD ZS

Lp.	Gmina	Województwo	Powiat	Rodzaj gminy	Powierzchnia	Liczba mieszkańców na dzień 31.12.2013
1	Domanice	mazowieckie	siedlecki	wiejska	46,87 km ²	2 672
2	Kotuń	mazowieckie	siedlecki	wiejska	149,90 km ²	8 606
3	Mokobody	mazowieckie	siedlecki	wiejska	119,20 km ²	5 120
4	Mordy	mazowieckie	siedlecki	miejsko-wiejska	170,20 km ²	6 107
5	Siedlce	mazowieckie	siedlecki	wiejska	141,50 km ²	17 315
6	Skórzec	mazowieckie	siedlecki	wiejska	118,90 km ²	7 683
7	Suchożebry	mazowieckie	siedlecki	wiejska	100,70 km ²	4 761
8	Wiśniew	mazowieckie	siedlecki	wiejska	125,90 km ²	5 837
9	Wodynie	mazowieckie	siedlecki	wiejska	115,70 km ²	4 594
10	Zbuczyn	mazowieckie	siedlecki	wiejska	210,80 km ²	10 112
Suma					1 299,67 km²	72 807

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS- stan na dzień 31.12.2013 r.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

I.3 Mapa obszaru objętego LSR z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin wykazująca spójność przestrzenną obszaru objętego LSR

Rysunek nr 1 *Mapa obszaru objętego LSR*

Źródło: Opracowanie własne

I.4 Opis procesu tworzenia partnerstwa uwzględniający dotychczasowe doświadczenie i dotychczas podejmowane pozytywnie oddziałujące na obszar działania

5 czerwca 2013 r. w Zbuczynie odbyło się spotkanie założycielskie LGD ZS. Wówczas był to wyraźny sygnał, że gminy powiatu siedleckiego, skupione dotąd w LGD Stowarzyszeniu „Kapitał – Praca – Rozwój”, zamierzają tworzyć partnerstwo w „układzie powiatowym” oraz na poważnie przygotowują się do nowego okresu programowania Unii Europejskiej 2014-2020. W spotkaniu, które było pierwszym krokiem do powołania nowej lokalnej grupy działania, uczestniczyło 16 osób fizycznych, większość ówczesnych wójtów gmin powiatu siedleckiego oraz przedstawiciele lokalnych liderów z sektora gospodarczego i społecznego. Zarejestrowanie LGD ZS w Krajowym Rejestrze Sądowym nastąpiło 21 października 2013 r.

W 2014 roku deklaracje członkowskie złożyły kolejno następujące samorządy: Zbuczyn, Wiśniew, Skórzec, Wodnie, Mokobody, Suchożebry, Mordy, Domanice, Kotuń, a w 2015 roku gmina Siedlce oraz Powiat Siedlecki. Równocześnie do LGD ZS przystępowały organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa oraz mieszkańcy obszaru. Wśród członków LGD ZS znajdują się podmioty, które były członkami poprzedniej LGD Stowarzyszenia „Kapitał – Praca – Rozwój” i odegrały ważną rolę w realizacji założeń Lokalnej Strategii Rozwoju dla obszaru gmin należących do Stowarzyszenia „Kapitał – Praca – Rozwój” na lata 2007-2013. Zakończenie misji LGD SKPR zostało ogłoszone 1 lipca 2015 roku na stronie internetowej www.skpr.pl, jednak proces budowy szerokiego partnerstwa, odpowiedzialnego za rozwój obszaru jest kontynuowany przez LGD ZS.

I.4.1 LGD ZS – ambasador FIO

Od 2014 roku LGD ZS znajduje się w gronie Ambasadorów FIO-Mazowsze Lokalnie. Dotację do 5 000 zł na lokalne działania lub rozwój organizacji mogą otrzymać grupy nieformalne i samopomocowe oraz młode organizacje pozarządowe. Szczegółowe informacje nt. programu można znaleźć na stronie <http://mazowszelokalnie.pl/>. Oprócz promowania programu „FIO-Mazowsze Lokalnie” oraz pomagania młodym organizacjom i grupom społecznym w napisaniu projektów LGD ZS użyczała także osobowości prawnej grupom nieformalnym.

W 2014 roku: grupie nieformalnej „Koło Gospodyń Mokobody”, Gmina Mokobody, projekt pt. „Żwawe babki robią bigos, pierogi i sałatki-spotkania kulinarne gospodyń z Mokobód”, kwota dofinansowania 3 091,23 zł.

W 2015 roku 4 grupom nieformalnym:

- „Koło Gospodyń Mokobody”, Gmina Mokobody, projekt pt. „Żwawe babki poznają smaki Polski”, kwota dofinansowania 3 500 zł.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

- „Gospodie Kisielińskie”, Gmina Mokobody, projekt pt. „Spotkania międzypokoleniowe z Kisielińskim jabłkiem w tle”, kwota dofinansowania 4 800 zł.
- „Grupa Artystyczna TWÓRCZE ŻYCIE”, Gmina Wodynie, projekt pt. „Przygoda z teatrem”, kwota dofinansowania 4 000 zł.
- „Klub Aktywnych”, Gmina Wodynie, projekt pt. „Od 6-latka do 60-latka”, kwota dofinansowania 3 000 zł.

Wszystkie projekty są finansowane ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich - Mazowsze Lokalnie.

Dzięki zaangażowaniu w tego typu projektu LGD ZS stała się bardziej rozpoznawalna wśród lokalnych społeczności z terenu działania LGD ZS.

I.4.2 LGD ZS – realizator projektu „CENTRUM ROZWOJU ZASOBÓW LOKALNYCH”, dofinansowanego ze środków Funduszu Inicjatyw Obywatelskich

Projekt zakładał utworzenie „Centrum Rozwoju Zasobów Lokalnych” (zwanego dalej CRZL), którego celem było animowanie i prowadzenie współpracy na poziomie lokalnym.

Realizacja projektu na terenie 11 gmin (Domanice, Kotuń, Mokobody, Mordy, Olszanka, Siedlce, Skórzec, Suchożebry, Wiśniew, Wodynie, Zbuczyn), wynikała z istotnego problemu, który najkrócej można określić jako niewielki potencjał społeczności lokalnych w/w gmin do mobilizowania zasobów lokalnych i kreowania rozwoju. Nie można dokonać w tym zakresie trwałej zmiany społecznej bez zaangażować obywateli, członków społeczności zamieszkujących w/w gminy, dając im możliwość aktywnego działania oraz łączenia aktywności ze zdobywaniem wiedzy w sferze działań obywatelskich.

Dzięki projektowi zwiększył się dostęp przedstawicieli organizacji pozarządowych do oferty animacyjnej i edukacyjnej o charakterze szkoleniowo-doradczym oraz informacyjnym dostosowanej do ich potrzeb w ciągu 7 miesięcy poprzez działanie Centrum Rozwoju Zasobów Lokalnych. Nastąpił wzrost wiedzy i umiejętności przedstawicieli organizacji pozarządowych, administracji publicznej i biznesu dot. działalności NGO, współpracy wewnątrzsektorowej i międzysektorowej, poprzez realizację szkoleń, usług animacyjnych i doradztwa specjalistycznego.

Rozwinęła się współpraca wewnątrzsektorowa i międzysektorowa obszaru objętego wsparciem projektu, m.in. poprzez wypracowanie i próby wdrożenia trzech koncepcji współpracy (koncepcja współpracy administracji publicznej i NGO; koncepcja współpracy biznesu, angażująca potencjał NGO; koncepcja współpracy sektora pozarządowego, angażująca potencjał sektora gospodarczego i publicznego).

Realizacja projektu przyczyniła się do wzrostu potencjału organizacyjnego, ludzkiego i technicznego LGD ZS, która działa w formule partnerstwa trójsektorowego.

ŁĄCZNA KWOTA REALIZACJI PROJEKTU: 100 310,00 zł, w tym środków finansowych własnych LGD ZS 5 000 zł oraz wkład osobowy: praca wolontariuszy – 7 350 zł.

LGD ZS powstała w 2013 roku, czyli w końcowej fazie perspektywy finansowej 2007-2013 i jako LZS ZS nie posiada doświadczenia w realizacji projektów w ramach PROW na lata 2007-2013. Takie doświadczenie posiadają jednakże członkowie LGD ZS, którzy byli członkami LGD Stowarzyszenie „Kapitał-Praca-Rozwój” lub realizowali projekty .

I.5 Opis struktury LGD ZS

LGD ZS tworzona jest obecnie przez **74 członków** reprezentujących wszystkie wymagane przez przepisy sektory (gospodarczy, publiczny, społeczny).

Tabela nr 2 Struktura LGD ZS

Lp.	Gmina	Sektor społeczny	Sektor gospodarczy	Sektor publiczny
1.	Domanice	3	1	1
2.	Kotuń	3	1	1
3.	Mokobody	2	1	1
4.	Mordy	2	1	1

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

5.	Siedlce	6	1	1
6.	Skórzec	5	2	1
7.	Suchożebry	7	2	1
8.	Wiśniew	4	2	1
9.	Wodynie	4	3	1
10.	Zbuczyn	6	2	1
11.	Inni członkowie	4	1	1
	Razem	48	17	11

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentów rekrutacyjnych

W poniższej tabeli przedstawione zostały elementy charakterystyki mieszkańców obszaru LGD ZS.

Tabela nr 3 Wybrane elementy charakterystyki mieszkańców obszaru LGD ZS

Nazwa gminy	Liczba ludności ogółem	Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym	Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym	Bezrobotni zarejestrowani	Liczba uczniów na 1 oddział w szkołach podstawowych	Liczba uczniów na 1 oddział w gimnazjach
Domanice	2 672	576	439	176	15	19
Kotuń	8 606	1 784	1 504	363	16	18
Mokobody	5 120	1 037	962	228	19	20
Mordy	6 107	1 148	1 239	306	15	18
Siedlce	17 315	3 738	2 416	889	18	17
Skórzec	7 683	1 736	1 157	363	14	27
Suchożebry	4 761	969	890	229	15	19
Wiśniew	5 837	1 322	911	304	14	15
Wodynie	4 594	875	904	229	15	17
Zbuczyn	10 112	2 230	1 784	414	15	17
LGD ZS	72 807	15 415	12 206	3 501	15,6	18,7

Źródło: Urząd Statystyczny w Warszawie, Statystyczne Vademecum Samorządowca 2014

Obszar LGD ZS zamieszkuje 72 807 osób (stan na 31.12.2013 r.). Zróżnicowanie liczby mieszkańców poszczególnych gmin jest relatywnie wysokie (gminy: Domanice i Siedlce to obszary o skrajnych wielkościach). Mniej zróżnicowane są wskaźniki dotyczące liczby mieszkańców na 1 km². Najmniejszy w gminie Mordy – 36 osób/1 km², natomiast największy w gminie Siedlce – 122 osoby/km². Dochód podatkowy na jednego mieszkańca w gminach należących do LGD ZS był niższy od średniej dla województwa mazowieckiego. Dochód podatkowy gminy na jednego mieszkańca na obszarze LSR (liczony jako średnia z gmin tworzących obszar LSR) wynosi 742,98 zł natomiast średnia dla województwa to 1 170,15 zł

Strukturę LGD ZS tworzą: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna oraz Biuro.

Walne Zebranie Członków

Do kompetencji **Walnego Zebrania Członków** należy w szczególności:

1. uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenia,
  - 1) ustalanie liczby członków Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Rady,
  - 2) wybór i odwoływanie członków Zarządu i Komisji Rewizyjnej oraz Rady
  - 3) rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdań Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Rady oraz powołanych grup zadaniowych, w szczególności dotyczących projektów realizowanych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju, opracowanej przez LGD ZS,
  - 4) udzielanie absolutorium Zarządowi,

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

- 5) uchwalanie zmian Statutu,
- 6) podejmowanie uchwał o przystąpieniu Stowarzyszenia do innych organizacji,
- 7) rozpatrywanie odwołań od uchwał Zarządu wniesionych przez członków Stowarzyszenia,
- 8) uchwalanie regulaminu obrad Walnego Zebrania Członków,
- 9) opiniowanie projektu Lokalnej Strategii Rozwoju,
- 10) powoływanie grup zadaniowych skupiających członków szczególnie zainteresowanych rozwojem określonej działalności Stowarzyszenia,
- 11) uchwalanie regulaminu Rady,
- 12) ustalanie wysokości składek członkowskich,
- 13) podejmowanie uchwał o nabywaniu i zbywaniu majątku Stowarzyszenia o wartości powyżej 5000 zł,
- 14) podejmowanie uchwał w sprawie przyjęcia członka honorowego,
- 15) podjęcie uchwały w sprawie rozwiązania Stowarzyszenia i przeznaczenia jego majątku,
- 16) podejmowanie uchwał w każdej sprawie wniesionej pod obrady, a nie zastrzeżonej dla innych władz Stowarzyszenia.

1. Zarząd

Do kompetencji Zarządu należy w szczególności:

- 1) kierowanie bieżącą pracą Stowarzyszenia,
- 2) wykonywanie uchwał Walnego Zebrania Członków,
- 3) reprezentowanie Stowarzyszenia na zewnątrz i działanie w jego imieniu,
- 4) zwoływanie Walnego Zebrania Członków,
- 5) podejmowanie uchwał o przyjęciu nowych członków Stowarzyszenia i skreślaniu członków Stowarzyszenia,
- 6) kierowanie procesem opracowywania, aktualizacji i realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju,
- 7) zatwierdzanie projektów do realizacji,
- 8) zarządzanie majątkiem Stowarzyszenia,
- 9) zaciąganie zobowiązań majątkowych,
- 10) utworzenie Biura Stowarzyszenia, powoływanie i odwoływanie kierownika Biura Stowarzyszenia oraz zatrudnianie innych pracowników tego Biura.
- 11) ustalanie wielkości zatrudnienia i zasad wynagradzania pracowników Biura Stowarzyszenia,
- 12) ustalanie regulaminu Biura Stowarzyszenia.

2. Komisja Rewizyjna

Do kompetencji Komisji Rewizyjnej należy w szczególności:

- 1) kontrola bieżącej pracy LGD ZS,
- 2) ocena prac i składanie wniosków w przedmiocie absolutorium dla Zarządu na Walnym Zebraniu Członków,
- 3) występowanie z wnioskiem o zwołanie Nadzwyczajnego Walnego Zebrania Członków,
- 4) dokonywanie wyboru podmiotu mającego zbadać sprawozdanie finansowe LGD ZS zgodnie z przepisami o rachunkowości.

3. Rada

Rada jest ciałem, do którego wyłącznej kompetencji należy wybór operacji zgodnie z art. 34 ust. 3 lit. f rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. *ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006*, które mają być realizowane w ramach LSR opracowanej przez LGD ZS i ustalanie kwoty wsparcia.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Szczegółowy sposób działania Rady określa „Regulamin Rady” oraz *Procedury wyboru i oceny operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność*, zwane dalej *Procedurami wyboru i oceny operacji*.

4. Biuro LGD ZS

Biuro jest jednostką administracyjną LGD ZS, kierującą pracami organizacyjnymi, przygotowawczymi oraz związanymi z wdrażaniem LSR.

I.6 Opis składu organu decyzyjnego

Rada, o której mowa w art. 4 ust. 3 pkt 4 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności w LGD ZS składa się z 11 osób. W Radzie zasiadają przedstawiciele wszystkich gmin będących członkami LGD ZS. Żaden z członków Rady nie jest zatrudniony w biurze LGD ZS, nie jest także członkiem Zarządu ani Komisji Rewizyjnej, co reguluje Statut i Regulamin Rady. Członkowie Rady reprezentują trzy kluczowe sektory:

- publiczny: 3 osoby (27,27 % całego składu Rady),
- społeczny: 4 osoby (36,36 % całego składu Rady),
- gospodarczy: 4 osoby (36,36 % całego składu Rady).

Tym samym, **ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji.**

W Regulaminie organizacyjnym Rady znajdują się zapisy, które mają zagwarantować bezstronność oceny operacji oraz zasady wyłączenia członka organu decyzyjnego od udziału w dokonywaniu wyboru operacji w razie, gdy mógłby wystąpić nawet potencjalny konflikt interesów np. Członek Rady ubiega się o przyznanie pomocy będącej przedmiotem posiedzenia, w którym uczestniczy lub w przypadku stwierdzenia, iż operacja, która będzie podlegać ocenie została złożona przez osobę lub podmiot, z którym Członek Rady pozostaje w zależności rodzinnej lub z tytułu zwierzchnictwa lub podległości zawodowej.

W celu profesjonalnej realizacji zadań LGD ZS oraz podnoszenia wiedzy i kompetencji członków organu decyzyjnego przygotowany został również Plan szkoleń pracowników biura LGD ZS oraz Członków organu decyzyjnego (dalej: Plan szkoleń). Będzie on corocznie aktualizowany w oparciu o zgłoszone przez przedstawicieli organu decyzyjnego zapotrzebowania na szkolenia lub wyniki kontroli lub zakres przekazywanych przez podmiot wdrażający zastrzeżeń w zakresie oceny wyboru operacji.

I.7 Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym.

Decyzje Rady, a w szczególności decyzje w sprawach związanych z oceną i wyborem operacji, podejmowane są w formie uchwały, podejmowaną zwykłą większością głosów (każdy członek Rady dysponuje jednym głosem). Tryb głosowania określają *Regulamin Rady* i *Procedury wyboru i oceny operacji*.

Niezbędnym warunkiem dla prawidłowości przeprowadzenia procesu decyzyjnego jest przedstawicielstwo każdego z sektorów (społecznego, gospodarczego i publicznego). Członkowie Rady są zobowiązani zachować bezstronność w wyborze operacji. W przypadku, gdy członek Rady lub jego reprezentant, który jest wnioskodawcą wybieranej przez Radę operacji, reprezentuje wnioskodawcę, zachodzi pomiędzy nim a wnioskodawcą stosunek bezpośredniej podległości służbowej, jest z nim spokrewniony, jest osobą fizyczną reprezentującą przedsiębiorstwo powiązane z przedsiębiorstwem reprezentowanym przez wnioskodawcę lub zgłosi inne powiązanie z daną operacją lub co do którego zachodzi podejrzenie stronniczości przy wyborze danej operacji, zostaje wykluczony z tego wyboru. Regulamin zakłada ponadto obowiązek wyłączenia członków Rady w przypadku stwierdzenia innych powiązań. Na podstawie deklaracji, Przewodniczący Rady kontroluje, czy skład Rady obecny na posiedzeniu pozwala na zachowanie „parytetów”. Tym samym, ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji przez organ decyzyjny.

I.8 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD ZS, z podaniem sposobu ich uchwalania i aktualizacji oraz opisem głównych kwestii, które będą w nich zawarte.

Głównymi dokumentami regulującymi funkcjonowanie LGD ZS są: Statut, Regulamin funkcjonowania Rady, Regulamin Walnego Zebrania Członków oraz Regulamin Pracy Biura.

- **Statut LGD ZS:**

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Statut reguluje najważniejsze kwestie przewidziane w ustawie z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach: nazwę stowarzyszenia, teren działania i siedzibę stowarzyszenia, cele i sposoby ich realizacji, sposób nabywania i utraty członkostwa, przyczyny utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków, a także wskazuje władze stowarzyszenia, tryb dokonywania ich wyboru, uzupełniania składu oraz ich kompetencje, sposób reprezentowania stowarzyszenia oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, a także warunki ważności jego uchwał, sposób uzyskiwania środków finansowych oraz ustanawiania składek członkowskich, zasady dokonywania zmian statutu oraz sposób rozwiązywania się stowarzyszenia. Statut jest uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków LGD ZS.

- **Regulamin funkcjonowania Rady LGD ZS:**

Rada LGD ZS powoływana jest przez Walne Zebranie Członków. Dokument Regulaminu Rady zawiera przede wszystkim:

- kompetencje Rady,
- zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego,
- rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji (sposób wyłączenia członka organu z oceny),
- zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji,
- zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego,
- zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego.

Uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków LGD ZS.

- **Regulamin Biura LGD ZS** – określa zasady funkcjonowania Biura, w tym:

- uprawnienia kierownika biura,
- strukturę organizacyjną biura,
- podział zadań (oraz metody pomiaru) w zakresie doradztwa, animacji lokalnej i współpracy.

Uchwalany i aktualizowany przez Zarząd LGD ZS.

Oprócz podstawowych dokumentów wewnętrznych, funkcjonowanie LGD ZS regulują także:

- **Zasady rekrutacji i zatrudniania pracowników oraz zasady zlecania zadań LGD ZS**, regulujący: zasady zatrudniania pracowników (w tym zasady naboru i weryfikacji dokumentów oraz protokołowania i ogłaszania informacji o wynikach naboru), a także zasady zlecania zadań w formach innych niż stosunek pracy. Uchwalane i aktualizowane przez Zarząd LGD ZS.
- **Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu w LGD ZS**, zawierająca m.in. ocenę realizacji LSR oraz funkcjonowania LGD ZS (opis zawiera Rozdział XI LSR).
- **Polityka bezpieczeństwa danych osobowych LGD ZS**, regulująca zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD ZS, a także zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych. Uchwalane i aktualizowane przez Zarząd LGD ZS.

Tym samym Regulamin Biura LGD ZS oraz dokumenty niższego rzędu określają szczegółowo podział zadań pomiędzy poszczególne ogranę LGD ZS i pracowników biura, a także zapewniają adekwatność wymagań przypisanych poszczególnym stanowiskom do przewidzianych obowiązków. Wyznaczono także zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy, a także przewidziano metody ich pomiaru.

ROZDZIAŁ II PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

II.1 Dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR, które wykorzystane zostały do opracowania LSR

Partycypacyjny charakter LSR wynika z ciągłego angażowania wszystkich interesariuszy dokumentu w proces powstawania kluczowych zapisów LSR. Dlatego też w procesie jej opracowywania, jako kluczowe – obok danych wynikających ze statystyki publicznej – uznano informacje pochodzące z przeprowadzonych konsultacji społecznych, w których uczestniczyli przedstawiciele głównych grup istotnych z punktu widzenia realizacji zapisów dokumentu: przedstawiciele jednostek samorządowych, mieszkańcy obszaru LGD ZS – osoby starsze, młodzież, bezrobotni, przedstawiciele organizacji pozarządowych, przedsiębiorcy oraz rolnicy. Prace nad określaniem problemów mieszkańców obszaru objętego LSR zostały rozpoczęte w listopadzie 2014 r., bezpośrednio po zakończeniu wyborów samorządowych. Przyjęto założenie, że kandydaci prowadząc

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

kampanie wyborcze w warunkach ostrej konkurencji przeprowadzili pogłębione analizy potrzeb i oczekiwań swoich środowisk (dotyczyło to w pierwszej kolejności kandydatów na wójtów gmin). Stanowiły one podstawowy „budulec” materiałów promocyjnych (ulotki, broszury, plakaty, strony internetowe itp.). Sformułowane na ich podstawie wnioski były przedmiotem najczęściej indywidualnych konsultacji prowadzonych w gminach przez członków Międzygminnego Zespołu ds. opracowania LSR. Efekty tych rozmów tworzyły pierwszą część „bazy problemów obszaru LGD ZS”.

II.2 Partycypacyjne metody konsultacji wykorzystane na każdym kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR

W poszczególnych etapach prac nad LSR wykorzystano różnorodne metody partycypacji, angażując tym samym możliwie szerokie spektrum uczestników. Poniżej szczegółowy opis metod wykorzystanych podczas tworzenia LSR:

Diagnoza lokalna

W oparciu o powyżej przywołane rozporządzenie nr 1303/2013 oraz ustawę z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności uznano, że fundamentalne i podstawowe znaczenie dla przygotowania LSR ma zdefiniowanie problemów, potrzeb i oczekiwań społeczności obszaru LGD ZS.

Pierwszy etap polegał na wykorzystaniu diagnozy lokalnej (analiza materiałów promocyjnych kampanii wyborczych wójtów gmin) dał podstawy do opracowania pierwszego kwestionariusza ankietowego.

Spotkania otwarte

Spotkania zostały przeprowadzone w okresie II – IV 2015 r. na terenie wszystkich gmin wchodzących w skład LGD ZS. Były one połączone z wyborami sołtysów w poszczególnych gminach. Podczas spotkań rozdawano ankiety, były one również dostępne w wersji elektronicznej na stronie www.lgdsiedlce.pl oraz w wersji papierowej w biurze LGD ZS.

Kwestionariusz ankietowy

Wstępnie określone postulaty i oczekiwania pochodzące z materiałów promocyjnych, wnioski z indywidualnych rozmów, literatura przedmiotu oraz konsultacje z Zarządzeniem LGD ZS stanowiły podstawę przygotowania kwestionariusza ankietowego. Jego stroną merytoryczną tworzyły dwie części.

W pierwszej mieszkańcy (respondenci) mieli dokonać oceny warunków życia w swojej gminie, natomiast w drugiej dokonywali wyboru najważniejszych wg nich celów tworzonej strategii.

Badania zostały przeprowadzone w okresie II – IV 2015 r. na terenie wszystkich gmin wchodzących w skład LGD ZS. Ankiety były rozdawane podczas spotkań wyborczych na sołtysów w gminach będących członkami LGD ZS. W wersji elektronicznej były dostępne na stronie www.lgdsiedlce.pl oraz w wersji papierowej w biurze LGD ZS.

Łącznie zebrano 1 548 sztuk ankiet, które następnie zostały opracowane pod względem merytorycznym i obliczeniowym. Weryfikacja kwestionariuszy ankietowych oraz ich uporządkowanie została przeprowadzona przez wolontariuszy (grupa młodzieży z obszaru LGD ZS). Wzięli oni również udział w dyskusji nad formułowaniem wniosków wynikających z problemów, potrzeb i oczekiwań, jak również celów zawartych w przeprowadzonych badaniach.

Formularz kwestionariusza ankietowego jest zamieszczony na stronie internetowej LGD ZS.

Fiszki projektowe

Na potrzeby opracowania LSR została opracowana fiszka projektowa, która posłużyła do przedstawienia gotowych pomysłów – projektów mieszkańców obszaru objętego LSR. Przedstawiane przedsięwzięcia mogły być realizowane zarówno przez osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, przedsiębiorców, jak i przedstawicieli sektora finansów publicznych.

Fiszki były rozdawane podczas spotkań konsultacyjnych, były dostępne w wersji elektronicznej na stronie www.lgdsiedlce.pl oraz w wersji papierowej w biurze LGD ZS.

Zostało zgromadzonych ponad 60 fiszek. Tematyka przedstawionych w nich projektów jest bardzo różnorodna: wspieranie śpiewaczych grup nieformalnych, poprzez np. zakup strojów oraz sfinansowanie dojazdów na koncerty; wspieranie osób starszych, poprzez stworzenie alternatywy spędzania wolnego czasu lub pomoc w sfinansowaniu wszelkiego rodzaju wyjazdów i spotkań integracyjnych; budowa, remont, adaptacja świetlicy środowiskowej, wiejskiej, która stałaby się centrum aktywności społecznej oraz sportowej

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

dla mieszkańców w różnym wieku; aktywizacja kulturalna osób dorosłych z terenów wiejskich, odnowienie i kultywowanie dawnych obyczajów poprzez sfinansowanie zakupu niezbędnego sprzętu oraz wynagrodzenia dla instruktorów; aktywizacja sportowa, pobudzanie aktywności społecznej np. poprzez zakup sprzętu sportowego; wspieranie promocji produktów regionalnych np. poprzez sfinansowanie namiotu handlowego, który będzie wykorzystywany do promocji podczas organizowanych imprez w najbliższej okolicy, a także w dalszym regionie; pomoc w sfinansowaniu placu zabaw dla dzieci, który umożliwi spędzanie wolnego czasu na świeżym powietrzu; remont dróg; modernizacja obiektów sportowych, które są wykorzystywane do organizacji zajęć pozalekcyjnych oraz imprez środowiskowych; sfinansowanie ścieżki rowerowej; sfinansowanie spotkań, szkoleń, porad i konsultacji w celu poprawy świadomości wśród społeczeństwa nt. emisji spalin z instalacji centralnego ogrzewania; termomodernizacja obiektów oświatowych i kulturalnych; wsparcie finansowe dla przedsiębiorców na rozbudowę zakładu oraz zakup sprzętu, które przyczynią się do stworzenia nowych miejsc pracy, itd.

Formularz fiszki projektowej jest zamieszczony na stronie internetowej LGD ZS.

Międzygminny Zespół ds. opracowania LSR

Na potrzeby opracowywania LSR został powołany Międzygminny Zespół ds. opracowania LSR. Członkowie Zespołu aktywnie uczestniczyli w gromadzeniu informacji, zbieraniu ankiet i formułowaniu głównych założeń LSR. Odbywały się systematyczne spotkania Zespołu, przeciętnie, co 3 tygodnie w okresie II – VI 2015 r. Członkowie Zespołu wspólnie z pracownikami LGD ZS byli odpowiedzialni za organizację spotkań konsultacyjnych w poszczególnych gminach oraz zbieranie ankiet konsultacyjnych. Podstawowym celem pracy Zespołu był wybór czynników możliwie najbardziej adekwatnych do warunków funkcjonowania LGD ZS. W efekcie przeprowadzonych analiz i ocen wybrano 54 czynniki o charakterze wewnętrznym oraz 50 czynników o charakterze zewnętrznym. Zamieszczone w kwestionariuszu wywiadu stanowiły podstawę prowadzonych we wrześniu i październiku 2015 r. konsultacji, podczas 12 spotkań w gminach. Równocześnie prowadzone były systematycznie, przeciętnie 1 raz w miesiącu konsultacje z wójtami gmin, jako przedstawicielami sektora publicznego w LGD ZS.

Punkt konsultacyjny funkcjonujący w Biurze LGD ZS

Punkt konsultacyjny to miejsce, w którym interesariusze LSR mogli zapoznać się z materiałami informacyjnymi, złożyć swoje opinie i uwagi, przedyskutować z osobami odpowiedzialnymi za budowę LSR interesujące ich kwestie, czy wypełnić ankietę lub formularz uwag do projektu LSR. Informacja o jego funkcjonowaniu zamieszczona jest na stronie internetowej. Mieszkańcy naszego obszaru mieli i mają w dalszym ciągu możliwość zgłaszania swoich postulatów i oczekiwań.

Spotkania konsultacyjne

Konsultacje społeczne, stanowiące obowiązkowy element kolejnych działań włączających społeczność lokalną w przygotowanie LSR zostały poprzedzone przygotowaniem obszernego zestawu potencjalnych potrzeb i oczekiwań mieszkańców.¹ Były to czynniki, które charakteryzują wewnętrzną strukturę obszaru LGD ZS oraz czynniki o charakterze zewnętrznym, które mają wpływ na funkcjonowanie życia społeczno-gospodarczego, na które LGD ZS nie ma możliwości oddziaływania.

Metoda „grupy wielokrotne”

Ważnym elementem partycypacji było wykorzystywanie metody „grupy wielokrotne”, stosowana była wielokrotnie, z udziałem członków Międzygminnego Zespołu d/s opracowania LSR.

Jest to technika zbliżona do tradycyjnych grup fokusowych, różniąc się od nich jednak tym, że spotkania organizowane są dwukrotnie. Pierwsze z nich poświęcone jest wybranej kwestii, nad którą dyskutują uczestnicy, drugie – odbywające się po tygodniu lub dwóch – pozwala na zapoznanie się z materiałami informacyjnymi na dany temat oraz podzielenie się refleksjami, które pojawiły się w okresie między tymi spotkaniami. Stosowanie tej metody pozwoliło zaobserwować, jak zmieniają się opinie i nastawienia uczestników po zapoznaniu się z dodatkowymi informacjami oraz argumentami innych rozmówców. W porównaniu ze zwykłymi grupami fokusowymi, praca w grupach wielokrotnych zapewnia głębszą, często bardziej owocną refleksję i dyskusję.

¹ Sposób ich opracowania został przedstawiony w rozdziale poświęconym analizie SWOT.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Tabela nr 4 Metody angażowania społeczności lokalnej poszczególnych etapach przygotowania LSR wraz z wynikami przeprowadzonych analiz

Lp.	Etapy przygotowywania LSR	Wykorzystane metody
1	Definiowanie potrzeb i problemów	diagnoza lokalna, spotkania otwarte, grupy wielokrotne, kwestionariusz ankietowy, punkt konsultacyjny funkcjonujący w biurze LGD ZS, prace Międzygminnego Zespołu ds. LSR
EFEKT: powstała diagnoza obszaru LGD ZS, określono także mocne i słabe strony LGD ZS (elementy SWOT) oraz wstępną wersję celów LSR		
2	Identyfikacja grup docelowych strategii	diagnoza lokalna, spotkania otwarte, grupy wielokrotne, kwestionariusz ankietowy, punkt konsultacyjny funkcjonujący w biurze LGD ZS, prace Międzygminnego Zespołu ds. LSR, nabór fiszek projektowych
EFEKT: Określono cele rozwoju, w tym w kontekście grup defaworyzowanych		
3	Określanie celów i ich hierarchii	diagnoza lokalna, spotkania konsultacyjne, grupy wielokrotne, kwestionariusz ankietowy, punkt konsultacyjny funkcjonujący w biurze LGD ZS, prace Międzygminnego Zespołu ds. LSR, nabór fiszek projektowych
EFEKT: Zdefiniowano przez interesariuszy pomysły oraz przedsięwzięcia rozwojowe dla LGD ZS		
4	Poszukiwanie rozwiązań stanowiących sposób realizacji	diagnoza lokalna, spotkania konsultacyjne, grupy wielokrotne, kwestionariusz ankietowy, punkt konsultacyjny funkcjonujący w biurze LGD ZS, prace Międzygminnego Zespołu ds. LSR, nabór fiszek projektowych
EFEKT: Wskaźniki zostały ustalone w oparciu o przedstawione propozycje i opiniowane w drodze szeroko rozumianych konsultacji		
5	Formułowanie wskaźników realizacji LSR	diagnoza lokalna, spotkania konsultacyjne, grupy wielokrotne, kwestionariusz ankietowy, punkt konsultacyjny funkcjonujący w biurze LGD ZS, prace Międzygminnego Zespołu ds. LSR, nabór fiszek projektowych
EFEKT: Zidentyfikowano grupy docelowe, istotne ze względu na rozwój LGD ZS, w tym grupy defaworyzowane		
<i>Źródło: Opracowanie własne</i>		

II.3 Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji

W przedstawionych powyżej kolejnych etapach przygotowywania LSR zgromadzony został obszerny materiał badawczy (sugestie, wnioski, propozycje, postulaty itp.), który analizowany był każdorazowo przez pracowników LGD ZS. Zebrane informacje pochodzące przede wszystkim z konsultacji społecznych, musiały być uzupełnione do dalszych prac głównie danymi z wtórnych źródeł informacji².

Konsultacje społeczne, stanowiące obowiązkowy element kolejnych działań, włączających społeczność lokalną w przygotowanie LSR, zostały poprzedzone przygotowaniem obszernego zestawu potencjalnych potrzeb i oczekiwań mieszkańców.³ Były to czynniki, które charakteryzują wewnętrzną strukturę obszaru LGD ZS oraz czynniki o charakterze zewnętrznym, które mają wpływ na funkcjonowanie życia społeczno-gospodarczego, na które LGD ZS nie ma możliwości oddziaływania. Przygotowany zestaw czynników był

² Należy zaznaczyć, że okres miesięcy letnich (zwłaszcza lipiec i sierpień 2015 r.) był okresem niesprzyjającym do prowadzenia spotkań w terenie. Natomiast zdecydowanie lepiej nadawał się do prac koncepcyjno-metodycznych prowadzonych w Biurze i bibliotekach.

³ Sposób ich opracowania został przedstawiony w rozdziale poświęconym analizie SWOT.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

przedmiotem analiz i dyskusji („burza mózgów”) na spotkaniach Międzygminnego Zespołu d/s opracowania LSR. Po odbytych spotkaniach konsultacyjnych ankiety badawcze zostały opracowane wielopłaszczyznowo. Stanowiły kolejny materiał do dalszych prac nad LSR.

II.4 Podstawowe informacje dotyczące przeprowadzonych konsultacji LSR ze społecznością lokalną, tj. daty spotkań, liczba uczestników.

W ramach przeprowadzonych konsultacji społecznych dotyczących tworzenia LSR – LGD ZS zorganizowała łącznie 12 spotkań konsultacyjnych.

- 1) Gmina Domanice, 16.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 26, przedmiotem spotkania były m.in. problemy rodzin wielodzietnych i niepełnych.
- 2) Gmina Kotuń, 25.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 42, celem spotkania było m.in. poznanie opinii radnych gminnych.
- 3) Gmina Mokobody, 29.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 23, przedmiotem spotkania były m.in. zagadnienia związane z sektorem rolnictwa.
- 4) Gmina Mordy, 28.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 13, przedmiotem spotkania były m.in. problemy osób starszych 60+.
- 5) Gmina Siedlce, 22.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 29, przedmiotem spotkania były m.in. problemy osób bezrobotnych.
- 6) Gmina Skórzec, 23.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 31, przedmiotem spotkania były m.in. problemy młodzieży.
- 7) Gmina Suchożebry, 25.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 14, przedmiotem spotkania były m.in. problemy przedsiębiorców.
- 8) Gmina Wiśniew, 21.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 13, przedmiotem spotkania były m.in. problemy przedstawicieli organizacji pozarządowych.
- 9) Gmina Wodynie, 14.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 27, przedmiotem spotkania były m.in. problemy rodzin z osobą niepełnosprawną.
- 10) Gmina Zbuczyn, 24.09.2015 roku, liczba osób uczestniczących 39, celem spotkania było m.in. poznanie opinii radnych gminnych.

Na prośbę lokalnej społeczności zorganizowano dwa spotkania dodatkowe:

- 11) Miasto i Gmina Mordy, 05.10.2015 roku, liczba osób uczestniczących 19.
- 12) Gmina Kotuń, 02.10.2015 roku, liczba osób uczestniczących 17.

W spotkaniach łącznie uczestniczyło **293 osoby**.

Zagadnienia, które zostały poruszone podczas spotkań:

- Cele konsultacji, znaczenie LSR w funkcjonowaniu obszaru LGD ZS, partycypacja społeczna.
- Gminne dokumenty planistyczno-strategiczne – prezentowane przez członka Międzygminnego zespołu ds. opracowania LSR.
- Potrzeby i oczekiwania mieszkańców na naszym terenie.
- Określenie szans i zagrożeń, jako czynników zewnętrznych kształtujących rozwój naszego obszaru oraz mocnych i słabych stron, jako czynników wewnętrznych (analiza SWOT).
- Dyskusja nad określeniem celów i kierunków działań wpływających na rozwój naszego terenu.
- Możliwości ubiegania się o środki finansowe z UE w ramach PROW na lata 2014-2020.

II.5 Angażowanie społeczności lokalnej w realizację LSR

Proces tworzenia LSR ZS był zgodny ze standardami sposobu opracowania LSR, uwzględniającymi wymóg partycypacyjnego sposobu jej tworzenia oraz Planem Włączenia Społeczności, zatwierdzonym przez Urząd Marszałkowski i udostępniony na stronie internetowej LGD ZS.

Mimo, iż proces partycypacyjnego tworzenia LSR ZS rozpoczął się właściwie w momencie zarejestrowania LGD ZS, oficjalnie zainaugurowano prace nad LSR ZS podczas spotkania inauguracyjnego w dniu 10 czerwca 2015 r.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Szerokie konsultacje społeczne przeprowadzono również na etapie tworzenia analizy SWOT oraz priorytetyzacji. Na stronie internetowej LGD ZS oraz profilu w jednym z mediów społecznościowych upubliczniono kilkakrotnie propozycje hierarchizacji celów ogólnych, szczegółowych oraz przedsięwzięć wraz z ankietami i prośbami o udział w konsultacjach on-line lub w biurze. Ponadto na tym etapie odbywały się liczne spotkania konsultacyjne z poszczególnymi grupami interesu (np. prezentacje podczas konwentów wójtów, spotkań z przedsiębiorcami, grupami 50+, organizacjami pozarządowymi i grupami nieformalnymi). Finałem tego etapu było podsumowanie priorytete podczas Walnego Zebrania Członków w dniu 19 listopada 2015 r.

Szerokie konsultacje społeczne odbyły się również na etapie konsultowania zapisów LSR ZS. Na stronie internetowej LGD ZS oraz profilu w jednym z mediów społecznościowych upubliczniono projekt strategii wraz z ankietą i prośbą o wzięcie udziału w konsultacjach on-line lub w biurze. Projekt LSR ZS szeroko konsultowany był w grudniu 2015 r. Odbyło się 6 spotkań, podczas których konsultowany był projekt LSR ZS z następującymi grupami społecznymi: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (dominowały osoby 50+ i osoby do 30 roku życia), przedstawiciele trzeciego sektora (2 spotkania) i samorządy gminne (2 spotkania). Finałem konsultacji było Walne Zebranie Członków w dniu 28 grudnia 2015 r., kiedy to po dyskusji i ostatnich poprawkach przyjęto i zatwierdzono LSR ZS.

ROZDZIAŁ III DIAGNOZA - OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI

III.1 Grupy szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemy i obszary interwencji odnoszące się do tych grup

W trakcie przeprowadzonych konsultacji społecznych, w spotkaniach brali udział przedstawiciele różnych grup społeczności lokalnej. Dominowały następujące grupy: rolnicy, przedsiębiorcy, osoby bezrobotne, pracownicy, przedstawiciele sektora publicznego, młodzież, przedstawiciele organizacji pozarządowych, jak również osoby o różnym poziomie wykształcenia. Badania ankietowe, zebrania otwarte, dyskusje na spotkaniach Międzygminnego Zespołu d/s opracowania LSR oraz indywidualne rozmowy prowadzone w Biurze LGD ZS stanowiły podstawę do wyodrębnienia 5 grup docelowych, istotnych z punktu widzenia realizacji LSR. Są to: **przedsiębiorcy, długotrwale bezrobotni, osoby 50+, kobiety powracające na rynek pracy po przerwie związanej z macierzyństwem i osoby do 30 roku życia**. Rozwiązywanie ich problemów i potrzeb tworzyć będą kluczowe kierunki podejmowanych działań w ramach wdrażania LSR.

Główny nacisk w perspektywie finansowej 2014 – 2020, w ramach realizacji Podejścia LEADER, położony jest na tworzenie nowych miejsc pracy. Wychodząc z klasycznej, ekonomicznej definicji rynku pracy (z jednej strony podaż miejsc pracy, natomiast z drugiej popyt na pracę reprezentowany przez różne grupy mieszkańców obszaru LGD ZS), można w najbardziej przejrzysty sposób określić najważniejsze grupy docelowe, których udział we wdrażaniu i realizacji LSR będzie najistotniejszy.

Pierwszą są **przedsiębiorcy**, którzy tworzą miejsca pracy. Jest to grupa docelowa wewnętrznie bardzo zróżnicowana. Jednak jej znaczenie dla realizacji LSR jest podstawowe.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Tabela nr 5 Ogólna charakterystyka przedsiębiorców, jako grupy docelowej w realizacji LSR

Grupa docelowa	Ogólna charakterystyka
Przedsiębiorcy	<p>Podmioty, które tworząc, rozwijając lub dywersyfikując swoją działalność mogą przyczynić się do przywrócenia grup defaworyzowanych na rynku pracy do obiegu społecznego i gospodarczego.</p> <p>Mieszkańcy obszaru LGD ZS, dla których osiągnięcie zysku jest podstawowym motywem działania. Inwestują posiadany lub pożyczony kapitał w określone przedsięwzięcia o charakterze gospodarczym. Prowadzą działalność gospodarczą o różnej skali produkcji i dystrybucji oraz świadczenia usług.</p> <p>Dominujący udział w całkowitej liczbie firm – mają firmy prowadzące działalność w formie jednoosobowe działalności, głównie na zasadzie samozatrudnienia.</p> <p>Charakterystyczną grupę przedsiębiorstw tworzą firmy zatrudniające od kilku do kilkunastu osób. Są to przedsiębiorstwa wymagające wsparcia działań w kierunku rozwoju usług i wytwórczości, podnoszenia kompetencji pracowników, szkoleń i doradztwa. Są to również podmioty, które należy wesprzeć we wdrażaniu nowych rozwiązań technologicznych – podnoszących efektywność, ale również przyjaznych dla środowiska. (Cel II 1.2, II 2.1)</p>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych rozmów z przedsiębiorcami w trakcie konsultacji społecznych.

Następną grupę docelową określamy, jako grupę defaworyzowaną. Są to **długotrwale bezrobotni, kobiety powracające na rynek pracy po przerwie związanej z macierzyństwem, osoby 50+ oraz osoby do 30 roku życia.**

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Tabela nr 7 Ogólna charakterystyka grup defaworyzowanych w społeczności lokalnej LGD ZS

Grupa defaworyzowana	Ogólna charakterystyka
Długotrwale bezrobotni	Dominują osoby o dłuższym okresie pozostawania bez pracy (pow. 1 roku). Duża grupa znajduje się w trudnym okresie pod względem psychicznym z racji ograniczonych możliwości finansowych oraz trudnych sytuacji rodzinnych. Pojawiają się problemy z nadużywaniem alkoholu. Znajdują się w tej grupie osoby z różnym poziomem wykształcenia. W sytuacjach skrajnych, zwłaszcza ludzie młodzi, decydują się na wyjazd (duże miasta lub zagranicą). Istotną jest kwestia dojazdów do pracy i związanych z tym kosztów oraz dłuższego czasu spędzania w podróży. Te ostatnie w wielu sytuacjach decydują o rezygnacji z podjęcia pracy w dalej położonych miejscowościach. Ograniczone są też możliwości podejmowania własnej działalności gospodarczej, które wynikają ze słabości lokalnego rynku pracy, niedostatecznego poziomu wiedzy biznesowej oraz trudności z podejmowaniem ryzyka. Pomimo, że bezrobotni dysponują często określonymi środkami trwałymi (działka, budynek, samochód, itp.).
Osoby 50+	Osoby często z dużym potencjałem i doświadczeniem zawodowym, które z różnych przyczyn utraciły zatrudnienie. Bardzo trudno jest im powrócić na rynek pracy w związku z postrzeganiem ich przez pracodawców, jako mniej efektywnych i mało elastycznych. Często są to też osoby, które nigdy nie pracowały lub pracowały z wieloma przerwami. Udział osób z grupy 50+ systematycznie wzrasta wśród mieszkańców obszaru LGD ZS. Tendencje migracyjne powodują, że są to często osoby samotne. Charakterystyczna jest dla nich nieświadomość zagrożeń cywilizacyjnych, jak np. zanieczyszczenie środowiska oraz niski poziom dokształcania się. Dezaktywizacji zawodowej sprzyja też pogarszający się stan zdrowia.
Kobiety powracające na rynek pracy po przerwie związanej z macierzyństwem	W ocenie respondentek najczęściej na ich pracę zawodową wpływała negatywnie mniejsza dyspozycyjność, zmęczenie związane z wychowaniem dziecka oraz nieobecności w pracy związana z opieką nad dzieckiem. Posiadają często zbyt niskie lub niedostosowane do aktualnych potrzeb rynku pracy kwalifikacje i umiejętności zawodowe, które dezaktualizują się w trakcie, często długiego, okresu poświęconego na wychowanie dzieci. Najczęściej mają trudności również z założeniem i prowadzeniem własnej działalności gospodarczej. Nie podejmują zatrudnienia lub samozatrudnienia w związku z opieką nad innymi osobami zależnymi, a także w związku ze stereotypowym pełnieniem roli społecznej.
Osoby do 30 roku życia	Posiadają bardzo często niedostateczne lub niedostosowane do aktualnych potrzeb rynku pracy kwalifikacje. Często są to osoby świeżo po szkole, nieposiadające doświadczenia zawodowego. Dlatego też pracodawcy podchodzą do nich nieufnie. Charakterystyczna jest również niechęć do podejmowania własnej działalności gospodarczej związana z brakiem środków na rozpoczęcie działań.

Źródło: Opracowanie własne.

Rozwiązywanie problemów, potrzeb i oczekiwań wymienionych wyżej grup defaworyzowanych to proces wyrównywania różnic w rozwoju społecznym na danym obszarze. W przypadku obszaru LGD ZS są one pogłębione w związku z różnicami w rozwoju gospodarczym między wschodnimi obszarami Polski a resztą kraju, które powodują następstwa, zarówno o charakterze psychologicznym (apatia, zniechęcenie, czy załamania), jak i gospodarczym (stagnacja rozwoju ekonomicznego). Drugi aspekt dotyczy rynku pracy.

W części poświęconej gospodarce i przedsiębiorczości uzasadniono konieczność tworzenia nowych miejsc pracy, natomiast w tym miejscu pokazano istniejący, aktualnie uśpiony, potencjał ludzki.

W pierwszej kolejności należy zaktywizować w/w grupy defaworyzowane. Niezbędny jest cały kompleks działań mający na celu **wydobycie ich potencjału, podniesienie lub zaktualizowanie kompetencji zawodowych i przywrócenie na rynek pracy**. Na konieczność podejmowania przez LGD ZS działań na rzecz zidentyfikowanych defaworyzowanych grup społecznych należy patrzeć również przez pryzmat szeroko rozumianego rozwoju danego obszaru, którego podstawowym czynnikiem jest człowiek.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

W warunkach wyludniania się niektórych gmin i wsi istotne jest ograniczanie wyjazdów mieszkańców na stałe. W kształtowaniu rozwoju danego obszaru czynnik ludzki ma decydujące znaczenie. Dlatego też niezbędne są przedsięwzięcia, które będą w pierwszej kolejności podnosić kwalifikacje i umiejętności zawodowe tak zdefiniowanych grup defaworyzowanych, a następnie próby ich **włączenia w życie publiczne, m.in. poprzez zatrudnienie lub samozatrudnienie. Cel. II 2.1**

Ponadto, grupami, do których skierowane zostaną działania w ramach LSR są przedstawiciele trzeciego sektora oraz samorządy gminne, poniżej tabela z ich opisem.

Tabela nr 7 Grupy, do których skierowane zostaną działania w ramach LSR

Przedstawiciele trzeciego sektora	Organizacje pozarządowe, OSP, grupy nieformalne, w tym Koła Gospodyń Wiejskich, zespoły folklorystyczne, grupy artystyczne, kluby sportowe – będące wyrazem aktywności obywatelskiej, nośnikiem tradycji i kultury oraz podmiotami aktywnie działającymi na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego i zagwarantowania spójności społecznej obszaru. Na terenie LGD ZS organizacje pozarządowe są słabo rozwinięte i potrzebują znacznego wsparcia w działaniu.
Samorządy gminne	Mieszkańcy oraz władze publiczne i instytucje publiczne – jako podmioty odpowiedzialne m.in. za rozwój infrastruktury i oferty czasu wolnego oraz jej beneficjenci, a także jako podmioty odpowiedzialne za politykę kulturalną i społeczną.

Źródło: Opracowanie własne

III.2 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości (w tym przedsiębiorczości społecznej), branż z potencjałem rozwojowym (informacja o branżach gospodarki, mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru).

W obszarze funkcjonowania LGD ZS zarejestrowanych było 4 875 podmiotów gospodarczych, z tego w sektorze rolniczym 767, przemysłowym 490, natomiast budowlanym 606. W pozostałych działalność gospodarczą prowadziło 3 012 podmiotów.

Jednym z ważnych elementów charakterystyki stanu gospodarki (w tym również przedsiębiorczości) jest struktura rodzajowa prowadzonej działalności gospodarczej. Z przedstawionych w tabeli nr 8 danych liczbowych wynika, że dominujące znaczenie ma handel hurtowy i detaliczny (sekcja G klasyfikacji PKD), których udział w całkowitej liczbie firm na obszarze LGD ZS wynosi 24,8%. Istotny jest udział rolnictwa i leśnictwa (sekcja A) kształtujący się na poziomie 15,7%. W dalszej kolejności są to: budownictwo (sekcja F) z udziałem 12,4% oraz przetwórstwo przemysłowe (sekcja C), w którym mieści się również przetwórstwo rolno-spożywcze. Ważne miejsce zajmuje także transport i gospodarka magazynowa (sekcja H) z udziałem 7,9 %. Największe zróżnicowanie między gminami ma miejsce w przypadku firm budowlanych.

Tabela nr 8 Struktura najważniejszych rodzajów działalności społeczno-gospodarczej prowadzonej na obszarze LGD ZS w 2013 r. (%)

Gmina	Sekcje PKD								
	Rolnictwo leśnictwo łowiectwo i rybactwo (A)	Przetwórstwo przemysłowe (C)	Budownictwo (F)	Handel hurtowy i detaliczny (G)	Transport i gospodarka magazynowa (H)	Edukacja (P)	Opieka zdrowotna i pomoc społ. (Q)	Pozostałe (S, T, U)	Inne
Domanice	12,9	7,6	16,7	26,5	5,3	5,3	3,0	3,9	18,8
Kotuń	10,0	8,9	17,4	25,2	6,9	3,5	3,7	7,2	17,2
Mokobody	12,5	11,8	12,2	26,6	9,5	3,4	3,0	5,3	15,7
Mordy	15,2	9,9	13,2	15,8	6,7	5,3	5,6	4,4	15,2
Siedlce	15,6	10,0	10,2	29,6	8,7	3,0	3,6	4,1	15,2
Skórczec	18,9	10,4	17,8	20,7	2,9	2,2	2,2	8,7	16,2

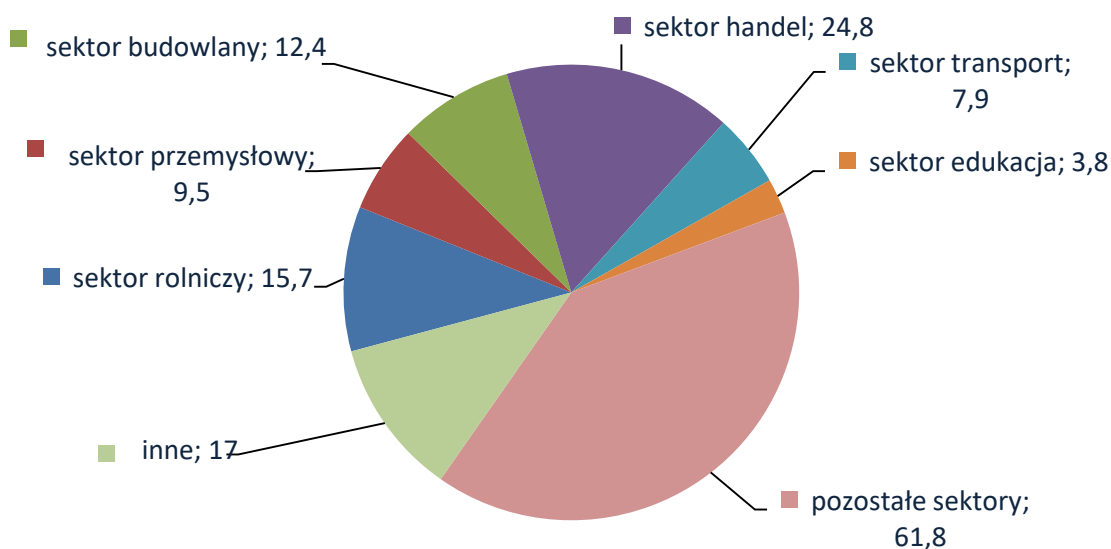
„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Suchożebry	17,0	10,7	17,6	22,1	4,8	3,5	3,1	4,5	16,7
Wiśniew	18,3	9,6	9,9	20,7	9,6	3,7	2,4	9,6	16,2
Wodzyń	10,0	4,2	14,8	23,8	8,9	7,4	4,8	6,3	19,8
Zbuczyn	19,9	8,4	8,6	21,8	10,8	5,6	1,3	6,8	16,8
LGD ZS	15,7	9,5	12,4	24,8	7,9	3,8	3,2	5,7	17,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS BDL

Struktura rodzajowa prowadzonej działalności gospodarczej na obszarze LGD ZS jest zbliżona do struktur na obszarach wiejskich w innych regionach kraju. Dominujące znaczenie mają firmy o charakterze produkcyjnym oraz handel. LGD ZS w perspektywie finansowej 2014 – 2020 może włączać się w doskonalenie ich działalności (tworzenie lub skrócenie łańcucha dostaw, wspieranie współpracy między podmiotami wykonującymi działalność gospodarczą, rozwój rynków zbytu produktów i usług lokalnych oraz promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych).

Wykres nr 1 Podmioty gospodarki narodowej na terenie LGD ZS – procentowy udział wybranych sektorów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS

Specyfika funkcjonowania LGD ZS (położenie wokół 80-tysięcznego miasta) przekłada się na to, że 35,9% podmiotów gospodarczych zarejestrowanych jest w gminie Siedlce. Jednym z kierunków inicjatyw powinno być podejmowanie działań mających na celu ożywienie pozarolniczych obszarów gospodarki w pozostałych 9 gminach.

Przedstawione powyżej dane liczbowe należy widzieć i rozpatrywać w kontekście możliwości rozwoju ilościowego i jakościowego podmiotów gospodarczych. W pierwszej kolejności należy jednak zwrócić uwagę na fakt dużego zróżnicowania poziomu aktywności gospodarczej – najczęściej działalności gospodarczych prowadzonych indywidualnie (tzw. samozatrudnienie). Wiele z nich, po zarejestrowaniu z różnych względów nie prowadzi działalności gospodarczej lub czyni to w niewielkim wymiarze⁴.

⁴ Problem ten należy uznać za istotny i traktować go, jako jeden z istotnych do realizacji w ramach LSR. Chodzi o możliwe szerokie i głębokie rozpoznanie kwestii, jaką jest bardzo zróżnicowana aktywność gospodarza firm na obszarze LGD ZS. Rozwiązania wymagają takie kwestie jak: aktualny stan aktywności, zróżnicowanie branżowe i terytorialne firm, przyczyny aktualnego stanu itp.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Istotne znaczenie ma ocena problemów prowadzenia działalności gospodarczej, której dokonali w trakcie konsultacji przedstawiciele społeczności lokalnej. Możliwie maksymalne uwzględnianie tych opinii powinno w znaczącym stopniu przyczynić się do powodzenia w realizacji LSR.

Najważniejsze uwarunkowania wewnętrzne, które uznano za istotne i które były przedmiotem dyskusji i konsultacji to wspieranie **rozwoju działalności istniejących podmiotów gospodarczych oraz stworzenie przyjaznych warunków do tworzenia nowych. Cel II 1.1 i II 1.2**

Za ważny element rozwoju gospodarczego uznaje się możliwość jej prowadzenia z wykorzystywaniem lokalnych zasobów. W uwarunkowaniach obszaru LGD ZS takie możliwości są ograniczone, co stwierdziło 20,3% biorących udział w konsultacjach. Dlatego konieczne są działania prowadzące do zmiany istniejącego stanu rzeczy. Niekorzystnie przedstawia się także ocena działań podejmowanych przez władze lokalne wspierające rozwój przedsiębiorczości (25,9% respondentów). Czynnikiem ten, istotny w inicjowaniu i pobudzaniu aktywności mieszkańców na polu gospodarczym, stanowi problem na obszarze LGD ZS.

Przedstawiciele społeczności lokalnej mocno akcentowali kwestię zdrowej żywności. Rozwój krajowego przetwórstwa rolno – spożywczego miał znaczenie dla 58,5% osób, natomiast 50,5% uznało, że jest szansą na rozwój lokalny. Taka ocena oznacza, że mieszkańcy obszaru LGD ZS przywiązują dużą wagę do **rozwoju przemysłu rolno – spożywczego (Cel II 1.3)** i traktują go, jako ważny czynnik rozwoju.

44,4% przedstawicieli mieszkańców wypowiedziało się na temat wzrostu popytu na żywność o dużych walorach smakowych. Jeszcze większe znaczenie przywiązywane jest do kształtowania się popytu na lokalne produkty spożywcze. Jest znamienne, że 64,6% uczestników konsultacji uznało tę kwestię za ważną. Tak wysoki wskaźnik, poświadcza znaczenie tego czynnika. 59,4% przedstawicieli społeczności lokalnej uznało wzrost popytu na lokalne produkty spożywcze za znaczący czynnik rozwojowy. Z uwagi na teren o charakterze rolniczym z wysokim potencjałem produkcyjnym, istnieją dogodne warunki do rozwoju **lokalnego przetwórstwa surowców rolnych** ze szczególnym uwzględnieniem udziału tzw. zdrowej żywności. Dlatego planowane jest wsparcie w tym obszarze

Nowym elementem życia społeczno-gospodarczego obszaru LGD ZS są przedsiębiorstwa społeczne, w postaci spółdzielni socjalnych. Członkami i pracownikami spółdzielni socjalnych są osoby z różnych przyczyn defaworyzowane, które niejednokrotnie nie znalazłyby swojego miejsca w innych formach działalności gospodarczej. W ostatnich 2 latach zarejestrowano na obszarze działania LGD ZS – 1 spółdzielnię socjalną w Gminie Zbuczyn, 1 w Gminie Siedlce i 1 w Gminie Wodynie, natomiast 3 na terenie Miasta Siedlce. Jest to forma rozwojowa i w przeważającej większości przynosząca pozytywne efekty, w postaci samozatrudnienia lokalnych mieszkańców. Jest to bardzo rozpowszechniona forma prowadzenia działalności gospodarczej w innych rejonach Polski, natomiast wciąż nowa na obszarze objętym działaniem LGD ZS. Na terenie powiatu siedleckiego funkcjonuje Ośrodek Wspierania Ekonomii Społecznej, który jest czynnie zaangażowany we wspieranie, powstawanie i funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych. Dotychczasowe doświadczenia OWES wskazują jednoznacznie na konieczność podjęcia działań w zakresie tworzenia warunków sprzyjających rozwojowi ekonomii społecznej. LGD ZS zamierza w tym zakresie ściśle współpracować z OWES i uzupełniać wzajemne działania, kształtujące jak najlepsze warunki dla tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw społecznych i realizujące założenia Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz Planu Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2013-20.

Rolnictwo

Wg spisu rolnego z 2010 roku w powiecie siedleckim⁵ było 13 045 gospodarstw rolniczych, w których użytkowaniu znajdowało się ok. 110,8 tys. ha gruntów rolnych.

⁵ W charakterystyce struktury obszarowej rolnictwa posługujemy się szczegółowymi danymi dla pow. siedleckiego, ponieważ uzyskanie takich szczegółowych informacji dla obszaru działania LGD ZS byłoby związane z dużymi nakładami pracy (brak takich danych na poziomie gmin, gdzie bardzo często charakterystyki oparte są na danych szacunkowych). Dla celów niniejszej LSR przedstawione dane liczbowe pokazujące występujące tendencje uznajemy za wystarczające.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Tabela nr 9 Struktura obszarowa rodzinnych gospodarstw rolniczych w pow. siedleckim

Przedział obszarowy	Procentowy udział
do 1,0 ha	8,83
1,1 – 5,0 ha	41,46
5,1 – 15,0 ha	39,57
pow. 15,0 ha	10,14
Razem	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych w Starostwie Powiatowym w Siedlcach

Z przedstawionych danych liczbowych wynika jednoznacznie, że 81,03% gospodarstw mieści się w przedziale 1,1 – 15,0 ha. W aktualnym układzie stosunków ekonomicznych w polskim rolnictwie, powierzchnia gospodarstwa rolniczego z tego przedziału obszarowego nie zapewni akceptowalnego przez rolników poziomu stopy życiowej. Niezbędna jest zatem **dywersyfikacja prowadzonej działalności rolniczej**. Trudna sytuacja dochodowa polskiego rolnictwa wynika również z tego, że gospodarstwa rolnicze sprzedają surowce. Natomiast, zarówno w rolnictwie jak i w pozarolniczych obszarach gospodarki, uzyskują one zawsze niskie ceny jednostkowe.

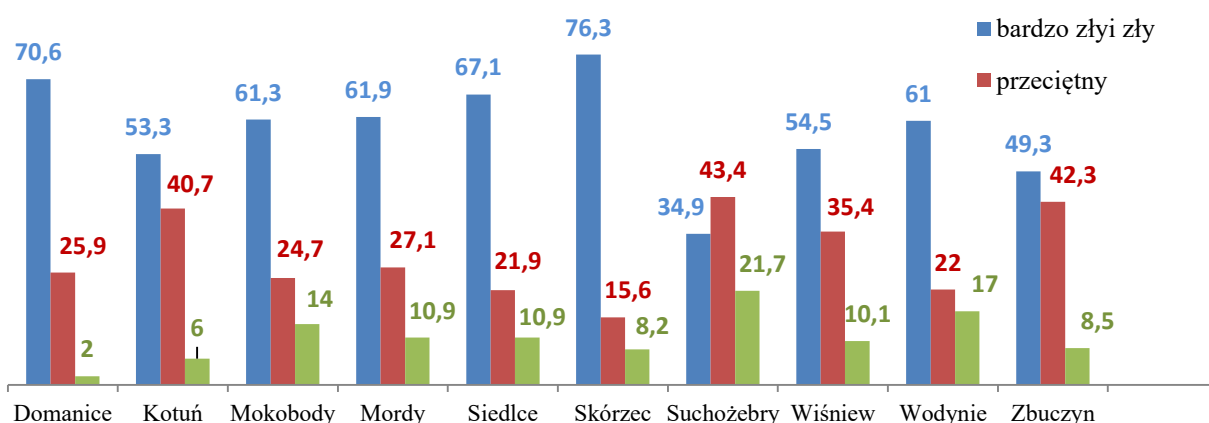
Poziom rozwoju rolnictwa oceniło pozytywnie 20,8% uczestników spotkań konsultacyjnych, natomiast negatywnie 23,1%. Z kolei 30,2% osób negatywnie oceniło aktualny poziom efektywności produkcji rolniczej. Negatywna ocena makroekonomicznych uwarunkowań funkcjonowania gospodarstw rolniczych pokazuje, że niezbędne jest podejmowanie działań na poziomie lokalnym, mających na celu zmianę sytuacji w tym obszarze gospodarki. Dlatego też jednym z kluczowych zagadnień w organizacji produkcji rolniczej **jest intensyfikacja przetwórstwa lokalnych produktów rolnych. (Cel II 1.3).**

III.3 Opis rynku pracy (poziom zatrudnienia i stopa bezrobocia - liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym, charakterystyka grup pozostających poza rynkiem pracy).

Z całokształtu zagadnień dotyczących rynku pracy, zwłaszcza w układzie lokalnym, dominujące znaczenie ma proces tworzenia nowych miejsc pracy. W trakcie przeprowadzonych konsultacji społecznych aż 73,1% uczestników zabrało głos na ten temat. Był to jeden z najczęściej ocenianych czynników. Jednoznacznie świadczy to o znaczeniu tego problemu dla społeczności lokalnej. 62,3% uznało, że jest to zdecydowanie negatywna strona funkcjonowania obszaru LGD ZS.

W przypadku charakterystyki rynku pracy, dużą uwagę przywiązano do tych jego elementów, które wynikają z analizy przeprowadzonych badań na grupie 1 548 respondentów ze społeczności lokalnej. Stanowią one cenny materiał poznawczy do formułowania ocen i stawiania diagnoz. Jego dużą wartością jest też aktualność. Na wykresie nr 2 przedstawiono ocenę lokalnego rynku pracy w układzie gminnym.

Wykres nr 2 Ocena lokalnego rynku pracy w układzie terytorialnym (%)

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Źródło: *Badania własne*

Zdecydowana większość mieszkańców obszaru LSR ocenia lokalny rynek pracy, jako bardzo zły lub zły⁶. Powyższe dane, stanowiące oceny i odczucia dotyczące lokalnego rynku pracy, są jednym z najbardziej istotnych odnośników w kształtowaniu kierunków dalszych działań.

Jednym z najczęściej wykorzystywanych wskaźników statystycznych, charakteryzujących lokalny rynek pracy jest udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności ogółem oraz liczbie ludności w wieku produkcyjnym.

Tabela nr 10 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności ogółem oraz liczbie ludności w wieku produkcyjnym

Wyszczególnienie	Ludność		Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności (Ogółem w %)
	ogółem	w wieku produkcyjnym	
Domanice	2 672	1 657	6,6
Kotuń	8 606	5 318	4,2
Mokobody	5 120	3 121	4,4
Mordy	6 107	3 720	5,0
Siedlce	17 315	11 161	5,1
Skórzec	7 683	4 790	4,7
Suchożebry	4 761	2 902	4,8
Wiśniew	5 837	3 604	5,2
Wodynie	4 594	2 815	5,0
Zbuczyn	10 112	6 098	4,1
Łącznie: LGD ZS	72 807	45 186	4,8

Źródło: *Opracowano na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca 2014*

Dane statystyczne pokazują, że najwyższe bezrobocie ma miejsce w gminie Domanice, natomiast najniższe w gminie Zbuczyn. Należy w tym miejscu zaznaczyć również, że gmina Domanice jest najmniejszą w LGD ZS, natomiast Zbuczyn największą jeżeli chodzi o powierzchnię i liczbę sołectw. Pozostałe gminy, a więc 8 na 10 mają zbliżone wskaźniki bezrobocia.

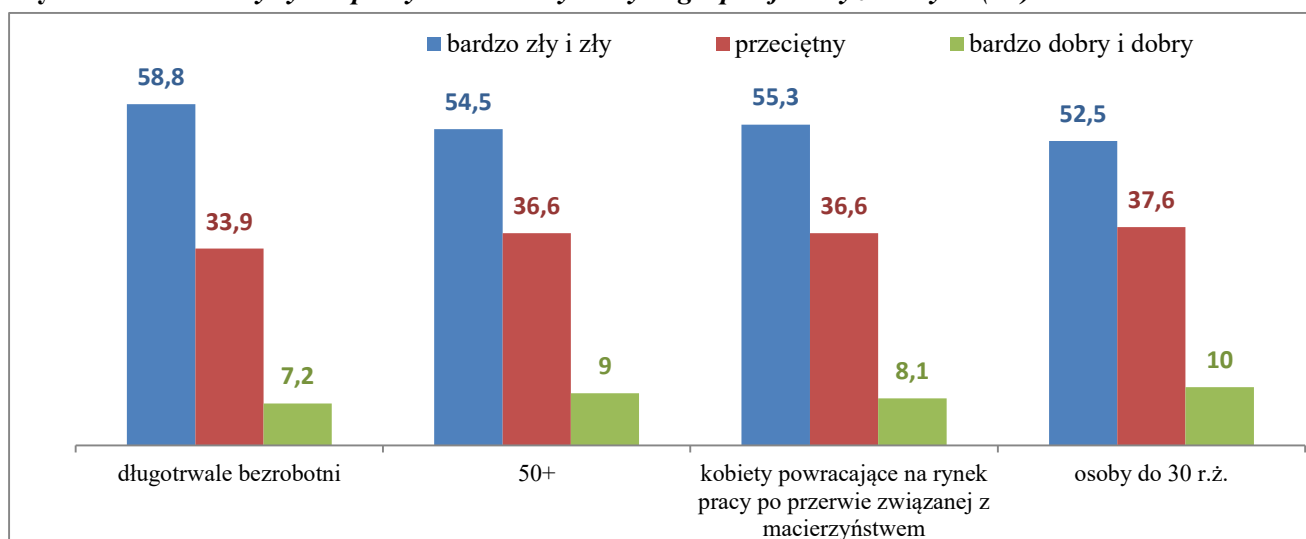
Osoby pozostające poza rynkiem pracy należą głównie do zdiagnozowanych i scharakteryzowanych w pierwszym punkcie grup defaworyzowanych – są to osoby długotrwale bezrobotne, osoby w wieku 50+, kobiety powracające na rynek pracy po przerwie związanej z macierzyństwem, osoby do 30 r.ż.

⁶ W kwestionariuszu ankietowym uwzględnionych było 5 wariantów oceny. Wyniki szczegółowych obliczeń znajdują się w Biurze LGD ZS. Jednak ze względu na potrzebę klarownego i przejrzystego przedstawienia opinii i ocen mieszkańców, w LSR dokonano pogrupowań wyników obliczeń, aby utworzyć 3 warianty oceny.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Wykres nr 3 *Lokalny rynek pracy w ocenie wybranych grup defaworyzowanych (%)*

Źródło: *Badania własne*

Wyodrębnione grupy defaworyzowane mają zbliżone oceny lokalnego rynku pracy. Podobnie jak w przypadku oceny dokonanej przez społeczność lokalną, która wzięła udział w badaniach ankietowych, również i w tym przypadku dominowały oceny negatywne. Prowadzone analizy potwierdziły, że funkcjonowanie lokalnego rynku pracy, to jeden z kluczowych problemów lokalnej społeczności. Analiza ocen dokonana na 2 różnych płaszczyznach (w układzie terytorialnym oraz dla 4 wyodrębnionych defaworyzowanych grup społeczności lokalnej) wykazała dużą ich zbieżność.

W kontekście informacji przekazywanych w trakcie konsultacji społecznych przez mieszkańców⁷, za konieczne uznano zwrócenie szczególnej uwagi na celowość i jakość planowanych do realizacji szkoleń. Zwłaszcza w kontekście przygotowywania osób z grup defaworyzowanych do zafunkcjonowania na rynku pracy. Podobna kwestia dotyczy działań mających na celu rozpoznanie i zbadanie określonych, pojawiających się na bieżąco problemów. Ich dobre rozpoznanie (np. zapotrzebowanie na określone zawody czy kwalifikacje) zwiększy skuteczność i efektywność działań.

III.4 Przedstawienie działalności sektora społecznego, w tym integracja/rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

Analizę problemów i ocen aktywności społecznej przedstawiono w oparciu o następujące zagadnienia: stosunek mieszkańców obszaru LGD ZS do kwestii aktywnego udziału w życiu publicznym, ocena działań makroekonomicznych w tym zakresie dokonana przez przedstawicieli społeczności lokalnych, charakterystyka aktywności społecznej na poziomie wsi i gminy oraz funkcjonowanie organizacji pozarządowych.

Zasadniczym zadaniem było określenie stosunku przedstawicieli społeczności lokalnej biorących udział w konsultacjach społecznych do przedstawionych im ocen 11 mierników kształtujących aktywność społeczną.

Tabela nr 11 *Czynniki określające aktywność społeczną mieszkańców obszarów wiejskich*

Lp.	Wyszczególnienie
1.	Stopień zaangażowania mieszkańców w życie społeczne gminy
2.	Obecność w życiu społecznym gminy liderów i animatorów życia społecznego

⁷ Mieszkańcy obszaru LGD ZS mieli dużo uwag krytycznych do celowości organizowania wielu szkoleń, jak również ich jakości. Zgłaszane były nawet postulaty idące w kierunku znacznego ich ograniczenia. Uwagi dotyczyły poprzedniej perspektywy finansowej. Szkolenia mają bardzo istotne znaczenie w realizacji LSR, dlatego też należy dołożyć wszelkich starań, aby opinia o nich uległa zmianie. Powinny być dostosowane do konkretnych potrzeb. Uwagę należy zwrócić na takie kwestie jak: dobór tematyki szkoleń oraz wykładowców i innych prowadzących, organizacja szkoleń, praktyczny aspekt szkoleń czy preferencje dla szkoleń o charakterze warsztatowym.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

3.	Podjęmowanie inicjatyw oddolnych przez mieszkańców gminy
4.	Organizacje pozarządowe i jakość ich działania
5.	System wsparcia przez władze aktywności mieszkańców
6.	Współpraca gminy z organizacjami pozarządowymi
7.	Wpływ mieszkańców na kształtowanie i realizację budżetu gminy
8.	Polityka europejska ukierunkowana na popieranie inicjatyw oddolnych
9.	Polityka państwa sprzyjająca społeczeństwu obywatelskiemu
10.	Wzrost świadomości społecznej i obywatelskiej mieszkańców obszarów wiejskich
11.	Niechęć dużej części społeczeństwa do działalności społecznej.

Źródło: *Badania własne*

Mieszkańcy obszaru LGD ZS w pierwszej kolejności dokonywali oceny czynników z obszaru gospodarki, infrastruktury drogowej i technicznej oraz problemów oświaty. Kwestie aktywności społecznej oceniane były przez mieszkańców w dalszej kolejności. W tym obszarze istnieje luka i występuje potrzeba działań na różnych płaszczyznach (szkolenie, badania, animacje aktywności).

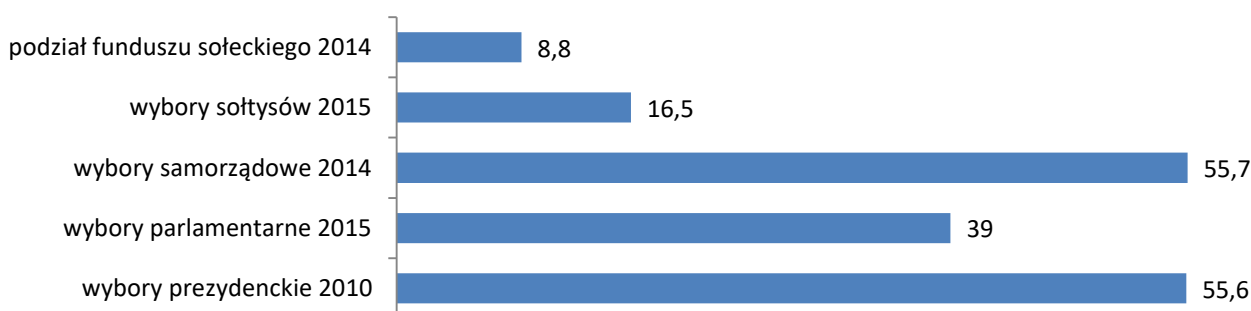
Przygotowując merytorycznie i metodycznie spotkania z mieszkańcami uznano, że w pierwszej kolejności właściwa będzie opinia dotycząca różnych problemów życia publicznego. Otóż 55,7% uznało, że duża część społeczeństwa niechętnie odnosi się do działalności społecznej. Jednocześnie 44,8% stwierdziło, że obserwuje w ostatnich latach wzrost świadomości społecznej i obywatelskiej mieszkańców obszarów wiejskich. 49,5% uczestników spotkań uznało za właściwe wypowiedzenie się na temat stopnia angażowania się mieszkańców w życie społeczne gminy. Jednak 38,7% uznało, że aktywność ta jest niska, co stanowi poważną słabość życia publicznego gmin.

Ważnym elementem życia publicznego jest obecność w życiu społecznym gminy liderów i animatorów życia publicznego. Bardzo często dają oni początek i są czynnikiem sprawczym dalszych działań. Niestety ich brak jest jednym z kluczowych problemów społeczności lokalnych. Jedynie 30,7% przedstawiło swój pogląd w tej kwestii, z tego 23,6% uznało, że w tym zakresie konieczna jest intensyfikacja działań. Tylko 10,8% uczestników spotkań oceniło ten czynnik, jako mocną stronę. Były to osoby z gmin i wsi, w których liderzy społeczności lokalnych są obecni.

Analizowano zjawisko podejmowania przez społeczności gminne inicjatyw oddolnych. 29,7% uczestników spotkań konsultacyjnych oceniło, że inicjatywy oddolne mieszkańców są słabą stroną funkcjonowania obszaru objętego przez LGD ZS. Również tylko 36,7% uznało za niezbędne dokonanie oceny tego czynnika. W związku z powyższym ta sfera życia publicznego wymaga podejmowania bardzo istotnych i wielokierunkowych działań mających na celu jej poprawę. Wydaje się, że Podejście LEADER realizowane w ramach PROW na lata 2014 – 2020, kładąc mocny nacisk na budowę kapitału społecznego wychodzi naprzeciw potrzebom środowiska i stwarza duże możliwości poprawy sytuacji w tym obszarze realizacji LSR.

Praktycznym odzwierciedleniem aktywności społecznej jest frekwencja wyborcza. Na wykresie nr 4 została ona przedstawiona w gminach obszaru LGD ZS na wyborach prezydenckich w 2010 roku, parlamentarnych w 2011 r., samorządowych w 2014 r., wyborach sołtysów w 2015 r. oraz frekwencja na zebraniach poświęconych podziałowi funduszu sołectkiego.

Wykres nr 4 Procentowy udział mieszkańców gmin LGD ZS w wyborach

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

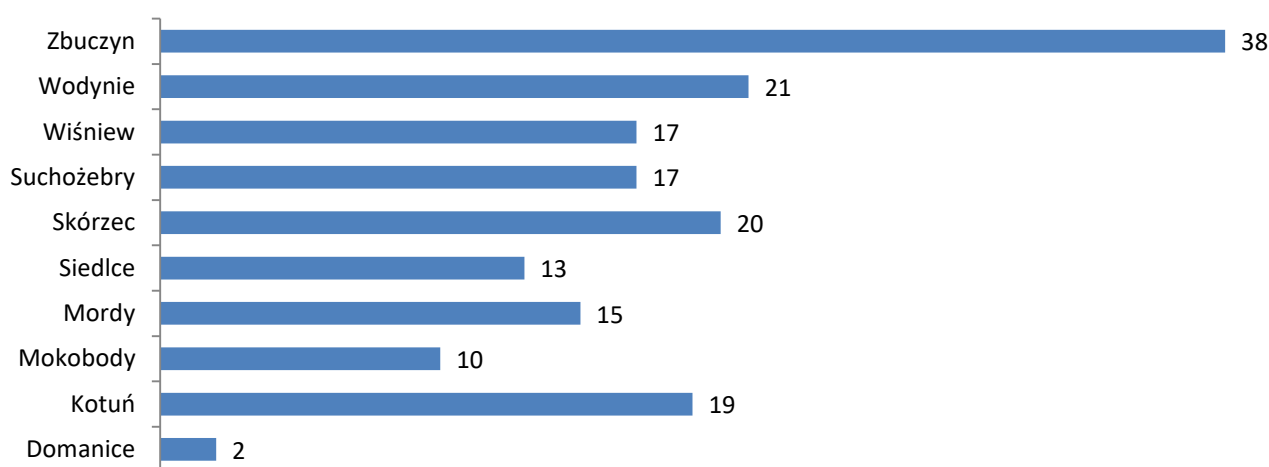
Źródło: Dane Urzędów Gmin

Możemy wyodrębnić 2 zasadnicze, wyraźne różnice między sobą grupy aktywności mieszkańców. Pierwsza z nich obejmuje frekwencję w wyborach prezydenckich, parlamentarnych i samorządowych, natomiast druga dotyczy udziału w wyborach na poziomie sołectw.

Dane liczbowe dotyczące frekwencji w wyborach sołtysów oraz udziału mieszkańców w podziale Funduszu Sołeckiego potwierdzają niski stopień aktywności mieszkańców w życiu publicznym.

Ważnym elementem funkcjonowania życia społecznego na obszarach wiejskich są organizacje pozarządowe. W tabeli przedstawimy ich stan liczbowy w podziale na gminy. Występuje bardzo duże zróżnicowanie między poszczególnymi gminami pod względem liczby zarejestrowanych organizacji pozarządowych. Ich liczebność mieści się w przedziale 2 – 38, przy czym dominujące znaczenie ma liczebność na poziomie ok. 15 – 20 tych organizacji w gminie. Aktualny stan liczbowy należy uznać za niewystarczający.

Wykres nr 5 Organizacje pozarządowe na obszarze LGD ZS (zarejestrowane w KRS i innych rejestrach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędów Gmin

Inny problem to aktywność społeczna mieszkańców obszaru LGD ZS. Jest on kluczowy, dlatego m.in. te kwestie były przedmiotem konsultacji i dyskusji z mieszkańcami. Społeczność lokalna dokonała oceny organizacji pozarządowych na swoim obszarze pod względem jakości ich działania oraz współpracy z gminami. Odpowiednio 30,2% i 32,0% uczestników spotkań konsultacyjnych przedstawiło swoje opinie – zdecydowanie mniejszy udział uczestników spotkań konsultacyjnych. 10,4% oceniło pozytywnie jakość działań organizacji pozarządowych, natomiast 19,8% miało negatywną opinię. Dlatego niezbędne są działania mające na celu systematyczną poprawę i doskonalenie ich funkcjonowania. 21,2% oceniło pozytywnie ich współpracę z gminami, natomiast 10,8% negatywnie. Wnioski z analizy pozyskanych danych wskazują na konieczność **wspierania aktywizacji mieszkańców, wzmocnienia współpracy międzysektorowej, wzmocnienia doradczo-szkoleniowego i ekonomicznego istniejących organizacji pozarządowych, zespołów folklorystycznych, artystycznych, grup sportowych oraz grup nieformalnych, a także stworzenia warunków do zakładania kolejnych. Cel I 2.**

III.5 Wskazanie problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali tych zjawisk (np. dostęp do miejscowej infrastruktury i kultury, liczba osób objętych opieką społeczną).

Współczesne życie społeczne charakteryzują m.in. takie zjawiska makroekonomiczne i makrospołeczne, jak: emigracja ludzi młodych, patologie społeczne (przestępstwa, narkomania, alkoholizm, inne), starzenie się społeczeństwa oraz ubożenie mieszkańców obszarów wiejskich. Jednak dla ponad 70% uczestników konsultacji społecznych dla całego obszaru LGD ZS emigracja ludzi młodych nie stanowiła problemu, podobnie jak wymienione wyżej patologie społeczne. Natomiast ponad 50% uczestników spotkań konsultacyjnych za poważny problem społeczny uznawało proces starzenia się mieszkańców obszarów wiejskich. W gminach Skórzec i Suchożebry pogląd taki prezentowało ponad 70%, natomiast w gminie Siedlce ponad 80% ankietowanych. W pozostałych gminach poziom ten wynosił ponad 60%. Równie ważnym problemem jest zjawisko ubożenia mieszkańców obszarów wiejskich. Uznawało tak ponad 40%

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

ankietowanych. W gminach Kotuń i Wiśniew ponad 60%, natomiast w gminach Mordy, Siedlce, Suchożebry i Zbuczyn ponad 50%. Dlatego **starzenie się i ubożenie mieszkańców obszarów wiejskich** to planowane obszary interwencji na miarę możliwości LGD ZS.

Jednym z elementów rozwiązywania problemów społecznych na obszarze działania LGD ZS jest obejmowanie różnymi formami pomocy jej mieszkańców. W tabeli nr 12 przedstawione zostały podstawowe dane liczbowe dotyczące jej skali.

Tabela nr 12 Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej oraz ich udział w liczbie ludności ogółem (stan na 31.12 2013 r.)

Gmina	Korzystający ze świadczeń pomocy społecznej		Udział w liczbie ludności ogółem (%)
	liczba osób	%	
Domanice	313	5,1	11,7
Kotuń	1005	16,3	11,7
Mokobody	270	4,4	5,3
Mordy	770	12,5	12,6
Siedlce	836	13,5	4,8
Skórzec	459	7,4	5,9
Suchożebry	454	7,3	9,5
Wiśniew	670	10,8	11,5
Wodynie	581	9,4	12,6
Zbuczyn	802	13,3	7,9
Razem LGD ZS	6180	100	8,5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie informacji uzyskanych w Gminnych Ośrodkach Pomocy Społecznej

Zaobserwowano duże różnice między poszczególnymi gminami w liczbie osób objętych pomocą społeczną. Wynikają one w największym stopniu ze zróżnicowania liczby mieszkańców w poszczególnych gminach. W gminie Siedlce (położonej wokół 80-tysięcznego miasta) udział mieszkańców korzystających ze środków pomocy społecznej jest najmniejszy (4,8%), natomiast największy w gminie Wodynie, która jest położona na obrzeżach obszaru działania LGD ZS – wynosi prawie 12,6%.

Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców na obszarze LGD ZS wynosi 848,8 i jest ponad dwukrotnie wyższa w porównaniu z całym woj. mazowieckim, dla którego wskaźnik ten ma wartość 421,2.

W okresie II – IV 2015 r. przeprowadzono badania ankietowe z jednoczesnym wykorzystaniem metody spotkań otwartych. Z całokształtu zagadnień związanych z funkcjonowaniem życia społeczno-gospodarczego na obszarze LGD ZS ocena przez mieszkańców życia społecznego nie kształtuje się na wysokim poziomie, ale wypadła relatywnie najbardziej korzystnie.

Analiza struktury budżetów gmin jednoznacznie pokazuje, że dominujące znaczenie ma w nich udział wydatków na oświatę, inwestycje drogowe i wodociągowo-kanalizacyjne, obiekty kultury (zwłaszcza świetlice wiejskie) oraz obiekty OSP. Mimo, że nakłady inwestycyjne (drogowe i wodno-kanalizacyjne) w budżetach gmin stanowią ich istotną pozycję, potrzeby w tym zakresie są bardzo duże. Wynika to z wieloletnich, a nawet kilkudziesięcioletnich zaniedbań. Dlatego konieczne jest **wspieranie operacji w zakresie infrastruktury drogowej, które prowadzić będą w konsekwencji do włączenia społecznego.**

Cel III. 1.2

W badaniach ankietowych respondenci najwyżej ocenili funkcjonowanie szkół podstawowych i gimnazjalnych. Na drugim miejscu klasyfikowane było funkcjonowanie przedszkoli, natomiast na trzecim

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

bezpieczeństwo mieszkańców. Trzy pozostałe czynniki sklasyfikowane zostały w następującej kolejności: funkcjonowanie pomocy społecznej, dostęp do sportu i rekreacji oraz dostęp do kultury i rozrywki. Warunki życia w gminie analizowane były również z punktu widzenia ich oceny przez wszystkie zidentyfikowane grupy docelowe. W tabeli nr 13 przedstawiamy ich ocenę dokonaną przez 4 wyodrębnione grupy defaworyzowane. Występujące tutaj prawidłowości będą miały wpływ na formułowanie celów i przedsięwzięć.

Tabela nr 13 Ocena warunków życia w gminie (procentowy udział odpowiedzi oceniających warunki jako bardzo dobre i dobra oraz przeciętne)

Wyszczególnienie	Długotrwale bezrobotni		Osoby z grupy 50+		Kobiety powracające na rynek pracy po przerwie związanej z macierzyństwem		Osoby do 30 r.ż.
	B.dobre i dobre	Przeciętne	B.dobre i dobre	Przeciętne	B.dobre i dobre	Przeciętne	
Funkcjonowanie ośrodków pomocy społecznej	27,9	42,2	27,7	45,1	31,7	40,7	40,2
Bezpieczeństwo mieszkańców	38,1	41,1	34,7	43,8	30,4	41,8	40,2
Edukacja przedszkolna	55,1	21,8	46,2	33,8	50,4	31,7	46,7
Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne	58,1	25,6	51,4	30,6	52,1	32,5	55,4
Dostęp do kultury	21,2	31,5	12,5	38,6	21,1	26,8	30,7
Dostęp do sportu i rekreacji	29,9	30,5	26,2	37,2	29,5	33,6	33,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych na grupie 1 548 uczestników spotkań konsultacyjnych zrealizowanych w okresie II – IV 2015 r.

Biorący udział w konsultacjach przedstawiciele w/w grup defaworyzowanych posiadali zbliżone oceny społecznych uwarunkowań funkcjonowania gmin, jak cała społeczność lokalna. Szczegółowe oceny były już zróżnicowane. Wszystkie grupy najwyżej oceniały funkcjonowanie szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego. Równie wysoki był udział ocen bardzo dobrych i dobrych dla edukacji przedszkolnej. Charakterystyczne są bardzo zbliżone oceny dla oświaty na poziomie gminy. Oceny dla bezpieczeństwa życia mieszkańców są już nieco bardziej zróżnicowane. Najwyżej oceniali je osoby do 30 r.ż. Istotne znaczenie w życiu społeczności lokalnej w warunkach rynkowych spełniają Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej. Najwyżej zostały ocenione również przez osoby do 30 r.ż.

Z punktu widzenia wdrażania i realizacji LSR zasadnicze znaczenie ma dostęp społeczności lokalnej do dóbr kultury oraz sportu i rekreacji. Oceny dokonane przez całą społeczność lokalną funkcjonowania kultury oraz sportu i rekreacji ocenione zostały najgorzej. Szczegółowe analizy ocen dokonane przez 4 wyodrębnione grupy defaworyzowane potwierdzają opinie występujące w całej społeczności. Szczegółowe oceny życia kulturalnego są już zdecydowanie bardziej niekorzystne. W tym samym kierunku idą oceny dotyczące dostępu do sportu. Najkorzystniej oceniły dostęp do kultury i rozrywki oraz sportu i osoby do 30 r.ż. Negatywne oceny dostępu do kultury i rozrywki oraz sportu i rekreacji wskazują na konieczność **poprawy funkcjonowania miejsc integracji społecznej oraz uatrakcyjnienia infrastruktury rekreacyjnej i sportowej i modernizacji obiektów użyteczności publicznej. (Cel III 1.1 pkt. 1, Cel. I 2.1 pkt. 1)**

W drugim okresie konsultacji (IX, X 2015 r.) rozpoznawane i analizowane były: dostęp do przedszkoli i oddawanie do użytku nowych, wyposażenie szkół w rzeczowe pomoce dydaktyczne, jakość pozalekcyjnych działań prowadzonych przez szkoły, organizacja kolonii i dożywiania dzieci, stan infrastruktury sportowej na terenie gminy, dostępność usług zdrowotnych.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Tabela nr 14 Wybrane problemy społeczne w ocenie mieszkańców wybranych gmin

Lp.	Wyszczególnienie	Procentowy udział udzielonych odpowiedzi, stwierdzających, że ten aspekt życia społecznego:	
		nie wymaga interwencji	wymaga interwencji
1.	Dostępność przedszkoli i proces oddawania do użytku nowych	Siedlce – pow. 60%, Skórzec – pow. 50% Mokobody – pow. 40% Zbuczyn – pow. 40% Wodynie – pow. 30%	Kotuń – pow. 50%
2.	Wyposażenie szkół w rzeczowe pomoce dydaktyczne	Domanice – pow. 50% Siedlce – pow. 40% Zbuczyn pow. 40% Wiśniew – pow. 50% Skórzec – pow. 40% Suchożebry – pow. 40%	Wodynie – pow. 30%
3.	Jakość pozalekcyjnych działań prowadzonych przez szkoły	Wiśniew – pow. 50% Siedlce – pow. 40% Skórzec – pow. 40% Wodynie – pow. 50%	Suchożebry – pow. 40%
4.	Stan infrastruktury sportowej na terenie gminy	Kotuń – pow. 60% Zbuczyn – pow. 60% Skórzec – pow. 40%	Mordy – pow. 50% Siedlce – pow. 40% Domanice – pow. 40%
5.	Dostępność usług zdrowotnych	Suchożebry – pow. 70% Mordy – pow. 60% Skórzec – pow. 60% Siedlce – pow. 60%	Wiśniew – pow. 50%

Źródło: Obliczenia własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Uczestnicy konsultacji w poszczególnych gminach podkreślali, że wiele problemów polityki społecznej jest w dużym stopniu w ich gminach rozwiązanych. Natomiast w wybranych gminach powinny być podejmowane działania w zakresie **poprawy infrastruktury sportowej (Cel III 1.1. pkt 1)**.

III.6 Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LSR (innej niż spójność przestrzenna).

W charakterystyce poza przestrzennej spójności obszaru LGD ZS możemy wyodrębnić 3 elementy: spójność komunikacyjna, spójność w układzie historyczno-administracyjnym oraz spójność ekonomiczno-społeczna.

W charakterystyce spójności komunikacyjnej określonego terytorium wyodrębnić możemy 2 jej aspekty:

- sieć powiązań komunikacyjnych, zwłaszcza drogowych, na obszarze działania LGD ZS,
- stan i możliwości rozwojowe połączeń (PKS, MPK, PKP, prywatne połączenia komunikacyjne).

W przypadku LGD ZS podstawowy układ komunikacyjny tworzą 3 ważne drogi szlaki komunikacyjne przebiegające przez powiat siedlecki. Są to:

- Droga krajowa „2 – E30”, przebiegająca centralnie z zachodu na wschód przez obszar LGD ZS i łącząca Warszawę z granicą państwa w Terespolu.
- Droga „63” (z drobnymi modyfikacjami w Siedlcach) biegnąca w kierunku południowo-północnym, łącząca Łuków z Sokołowem Podlaskim.

Istotnym uzupełnieniem dwóch powyższych są drogi wojewódzkie.

- Droga 698 łącząca skrajnie położone gminy wchodzące w skład LGD ZS, tj. Wodynie z Mordami i biegnąca ze strony południowo-zachodniej w kierunku północno-wschodnim.
- Droga 696 stanowiąca połączenie Siedlec z Węgrowem (przebiega przez Mokobody) i biegnąca z Siedlec w kierunku północno-zachodnim.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Wyżej wymienione połączenia stanowią główną konstrukcję, na której opierają się drogi powiatowe i gminne, tworzące sieć powiązań lokalnych.

Ważnym elementem uzupełniającym sieć połączeń drogowych jest połączenie kolejowe, które na obszarze LGD ZS stanowi fragment międzynarodowego połączenia Berlin – Moskwa. Jest to bardzo ważne połączenie w lokalnym ruchu osobowym dla mieszkańców gmin Kotuń, Siedlce, Wiśniew i częściowo Zbuczyn.

Dobra sieć połączeń drogowych (krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych) stanowi podstawę do organizacji połączeń drogowej komunikacji zbiorowej. Działające zgodnie z zasadami rachunku ekonomicznego przedsiębiorstwa komunikacyjne dostosowują i będą w dalszym ciągu dostosowywać połączenia zgodnie z lokalnymi potrzebami mieszkańców. Powyższy opis pokazuje, że sieć komunikacyjna stanowi bardzo mocny czynnik spójności gmin tworzących LGD ZS.

Wszystkie gminy tworzące LGD ZS wchodziły pod względem administracyjnym w skład powiatu siedleckiego oraz woj. warszawskiego i lubelskiego oraz obecnie mazowieckiego. Udział w długiej perspektywie czasowej w tych samych strukturach administracyjnych powoduje wzajemne zbliżanie się mieszkańców do siebie. Wynika to z relacji personalnych, podejmowaniu wspólnych inicjatyw, wspólnym rozwiązywaniu w przeszłości wielu problemów. Dlatego powyższe zjawiska, jak również inne o charakterze historycznym są czynnikiem wzmacniającym spójność obszaru.

W kształtowaniu spójności obszaru LGD ZS istotne są także mierniki i wskaźniki społeczne i ekonomiczne. Liczba mieszkańców na 1 km² (wyluczając specyficzną gminę Siedlce) w pozostałych klasycznych gminach wiejskich kształtuje się na zbliżonym poziomie. Z czynników społecznych należy jeszcze zwrócić uwagę na bardzo zbliżone liczebności uczniów w oddziałach klasowych szkół podstawowych i gimnazjalnych, co ma znaczenie z punktu widzenia organizacji pracy szkół.

Z parametrów, które mają charakter ekonomiczny należy wymienić dochody i wydatki budżetu gminy na 1 mieszkańca, wskaźniki bezrobocia oraz przeciętną powierzchnię mieszkania na 1 mieszkańca. Można uznać, że wszystkie one mają zbliżone wielkości i wartości.

III.7 Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie – potencjał dla rozwoju turystyki.

Przez walory turystyczne regionu rozumie się wszystko to, co samo w sobie ma potencjał wywoływania zainteresowania pobytem turystycznym w tym regionie i co jest potencjalnie główną motywacją podjęcia podróży turystycznej. Walory turystyczne stanowią pierwotny czynnik sprawczy napływu turystów do danego regionu i są rdzeniem jego atrakcyjności turystycznej, natomiast inne czynniki atrakcyjności (np. infrastruktura turystyczna, czy noclegowa) mogą tylko dodatkowo wzmacniać ruch turystyczny, lecz same nie byłyby w stanie go wywołać. Trafne wytypowanie walorów turystycznych regionu jest przesłanką do późniejszego trafnego zorganizowania pozostałych elementów atrakcyjności turystycznej regionu, np. infrastruktury⁸.

Obszar LGD ZS, podobnie jak całe województwo mazowieckie, jest obszarem turystycznym o niskim nasyceniu naturalnymi walorami rekreacyjnymi. Warunki naturalne do rekreacji i wypoczynku w sezonie letnim są przeciętne, zaś w sezonie zimowym – poniżej przeciętnej⁹. Potwierdzają to m.in. dokonane przez przedstawicieli społeczności lokalnej oceny warunków życia w gminie w zakresie warunków sprzyjających rozwojowi turystyki, które wypadły negatywnie, przy jednoczesnym mocnym akcentowaniu potencjału regionu w tym zakresie – brak przemysłu, teren leśny, rolniczy, mało zanieczyszczony.

Istotnym elementem uprawiania turystyki lokalnej są ścieżki rowerowe. Kwestie te były mocno akcentowane w trakcie prowadzonych konsultacji. W gminie Kotuń ponad 70% uczestników spotkań uznało je za słabą stronę, w gminach Mokobody, Mordy, Siedlce, Suchożebry i Zbuczyn od 60 do 70%, natomiast w gminach Domanice, Mordy, Skórzec i Wodynie od 50 do 60%. W 9 gminach był to znaczący problem. Badania wskazują, że niezbędne są działania idące w kierunku **stworzenia możliwości rozwoju i uatrakcyjnienia oferty turystycznej** obszaru działania LGD ZS (Cel III 1.1, Cel II 2.2).

Znaczącym walorem rekreacyjnym obszaru LGD ZS naturalne zasoby rekreacyjne, w tym to przede wszystkim doliny rzek (Liwiec, Kostrzyń, Świder), Obszary NATURA 2000 oraz tereny leśne. Jednym z głównych

⁸ Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Mazowieckim 2014-2020, str.19-36.

⁹ Tamże, str. 21.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

wyzwań niniejszej strategii jest zachowanie dziedzictwa przyrodniczego oraz wspieranie ochrony środowiska poprzez inicjatywy proekologiczne i chroniące lokalne zasoby przyrodnicze.

Na obszarze wszystkich gmin objętych działaniami LGD ZS znajdują się **obiekty dziedzictwa przyrodniczego wymagające pilnej rewitalizacji** (dane zgromadzone podczas konsultacji społecznych, z Urzędów Gmin, od osób zaangażowanych, przyrodników, organizacji pozarządowych). Miejsca, które warto przywracać i chronić stanowią najczęściej stare sady i parki podworskie z całym przyrodniczym bogactwem roślin i zwierząt.

Na obszarze LSR funkcjonuje 6 organizacji społecznych, których głównym celem jest ochrona dziedzictwa przyrodniczego, ochrona przyrody czy edukacja ekologiczna. Dodatkowo istnieją 4 grupy nieformalne, a kolejne planują rejestrację swojej działalności (dane z Urzędu Miasta Siedlce, Starostwa Powiatowego w Siedlcach, konsultacji społecznych, forum organizacji pozarządowych, przyrodników, Grupy EkoLogicznej). Są to najczęściej organizacje młode (do 4 lat) nieposiadające swoich siedzib, ani wyposażenia i w związku z tym niemogące prowadzić skutecznie działalności. **Doposażenie podmiotów działających w zakresie ochrony środowiska** w podstawowy sprzęt pomoże je wzmocnić i poszerzyć zakres ich działalności.

W trakcie konsultacji społecznych (na Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym, wśród przyrodników, grup nie formalnych, lokalnych liderów, urzędów gminnych, organizacji pozarządowych) ustalono, że na obszarze zainteresowania LGD ZS nie prowadzono nigdy kompleksowego rozpoznania obiektów mogących stanowić dziedzictwo przyrodnicze. Dane o lokalizacji obiektów cennych przyrodniczo są uzyskiwane najczęściej podczas przypadkowych inwentaryzacji terenowych prowadzonych przez organizacje pozarządowe (Grupa EkoLogiczna, stowarzyszenia miłośników poszczególnych wiosek, firmy zajmujące się zawodowo obsługą różnorodnych inwestycji, lokalnych liderów).

Informacje te mają charakter fragmentaryczny i są rozproszone. **Kompleksowe rozpoznanie obiektów dziedzictwa przyrodniczego** pozwoli na pełną ocenę potencjału terenu. W konsekwencji na wprowadzenie działań związanych z inwestycjami (energia odnawialna, inwestycje drogowe, obiekty wielkokubaturowe związane z hodowlą zwierząt), czy przygotowanie programów ochrony czynnej).

Wyjątkowe walory przyrodnicze i związana z tym różnorodność form ochrony przyrody – obszary Natura 2000, Rezerwaty Przyrody, Obszary Chronionego Krajobrazu (dane z Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Starostwa Powiatowego w Siedlcach, Urzędów Gminnych, organizacji pozarządowych) stwarzają dogodne warunki do prowadzenia edukacji ekologicznej na obszarze objętym LGD ZS.

Z badań przeprowadzonych przez Grupę EkoLogiczną, informacji zwrotnych ze szkół z obszaru, z Urzędów Gminnych, organizacji pozarządowych i grup nieformalnych wynika, że zapotrzebowanie na edukację przyrodniczą jest bardzo duże i w kolejnych latach będzie rosło.

Szkoły zgłaszają potrzebę realizacji spotkań kameralnych oraz terenowych o bardzo zróżnicowanej tematyce przyrodniczej (ptaki, rośliny, płazy i gady, obszary Natura 2000, ochrona gatunkowa, odnawialne źródła energii, zbiórka i segregacja odpadów).

W związku z dużym zapotrzebowaniem na tego rodzaju edukację wskazanym wydaje się **stworzenie kompleksowego Programu Edukacji Przyrodniczej** dla obszaru oddziaływania LGD ZS. Znacznie poszerzy to obszar działań edukacyjnych, uaktywni lokalne organizacje pozarządowe, a w rezultacie doprowadzi do wzrostu zaangażowania i wsparcia społecznego na rzecz ochrony walorów przyrodniczych obszaru.

Na terenie LGD ZS występuje wiele rzadkich i zagrożonych gatunków zwierząt, roślin i siedlisk przyrodniczych. Niektóre gatunki wymieniane są, jako zagrożone w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt i w załącznikach do Dyrektyw Unijnych (dane z Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Grypy EkoLogicznej, lokalnych liderów, osób zainteresowanych, dane zebrane podczas konsultacji społecznych). Najcenniejsze walory przyrodnicze chronione są w sposób bierny (konserwatorski), co w wielu przypadkach jest nieskuteczne. Gatunkiem sztandarowym dla LGD ZS jest bocian biały (dane Grupy EkoLogicznej) – występuje około 400 par tego gatunku (gatunek wymieniany w załączniku I Dyrektywy ptasiej UE jako zagrożony, chroniony ściśle i wymagający ochrony czynnej). Ponadto jest on najbardziej znanym wśród gatunków dziko żyjących, i może być doskonałym obiektem do prowadzenia edukacji przyrodniczej dzieci i młodzieży oraz promującym współpracę międzynarodową (z Ukrainą, Białorusią, Litwą, Rosją, Libanem została zainicjowana w roku 2015). Konieczne jest prowadzenie kampanii

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

obejmujących ochronę czynną np. utrzymania alei wierzbowych, wzbogacania siedlisk o nowe schronienia i miejsca lęgowe, promowanie i wspieranie wielogatunkowych ogrodów przydomowych, ochrony bioróżnorodności, obszarów wodno- błotnych).

Z obszaru oddziaływania LGD ZS rocznie notuje się około 300 próśb o porady związane z prawem ochrony środowiska, interwencjami terenowymi w sprawie gatunków chronionych i łownych, działalności ludzkiej na obszarach chronionych, inwestycjami drogowymi, wiatrowymi (dane uzyskane podczas konsultacji społecznych, z Wydziałów Środowiska i Rolnictwa Urzędów Gmin, Rejonu Energetycznego Siedlce, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Spółdzielni Mieszkaniowej w Siedlcach, Nadleśnictw Łuków i Siedlce, Grupy EkoLogicznej, aktywistów, grup nieformalnych). Dlatego konieczne jest **utworzenie Centrum Informacji Przyrodniczej dla Obszaru LGD ZS**, które będzie służyć pomocą w w/w obszarze. stanie się ważnym podmiotem, promującym walory obszaru, wspierającym merytorycznie pro przyrodnicze inicjatywy lokalne, kojarzącym firmy, organizacje i instytucje wokół kwestii przyrodniczych, koordynującym ich działania.

Nie przygotowano dotychczas wydawnictw kompleksowo promujących walory przyrodniczo- historyczno- kulturowe obszaru oddziaływania LGD ZS (dane Urzędów Gminnych, Starostwa Powiatowego, informacje uzyskane podczas konsultacji społecznych, z Grupy EkoLogicznej). **Konieczne jest zebranie podstawowych informacji o obszarze**, przygotowanie pogładowej mapy, kalendarza ważniejszych wydarzeń oraz informatorów odnoszących się do wydarzeń cyklicznych wspólnych dla obszaru oraz charakterystycznych dla poszczególnych jednostek samorządowych.

Z danych uzyskanych w nadleśnictwach Siedlce, Łuków, w Urzędach Gmin, Starostwie Powiatowym, w organizacjach pozarządowych, od lokalnych liderów wynika, że na terenie LGD ZS wyznaczono jedynie 2 krótkie ścieżki leśne (Lipniak i Sekuła) oraz 1 trasę biegowo- narciarską. W terenie ustawiono 3 tablice edukacyjne stanowiące elementy Szlaku Doliną Liwca. Pilną potrzebą staje się **wytyczenie w oparciu o lokalne zasoby przyrodniczo-historyczno-kulturowe tras rowerowych** (np. Szlakiem Bocianich Gniazd), **pieszych oraz uporządkowanie ruchu turystycznego** związanego z Doliną Liwca, Świdra, Muchawki, doliną Kostrzynia, Lasami Łukowskimi. Należy **stworzyć małą infrastrukturę** (wiaty, miejsca widokowe itp.) służącą obsłudze wycieczek szkolnych poszukujących ofert wyjazdów związanych z edukacją przyrodniczą poza terenem powiatu (odległa o 100 km Białowieża, o 80 km Ogród zoologiczny w Warszawie itp.). Wsparciem w tego rodzaju przedsięwzięciach mogą służyć na obszarze lasów państwowych lokalne nadleśnictwa (Łuków i Siedlce), Urzędy gminne współpracujące z lokalnymi przedsiębiorcami, lokalni liderzy, organizacje pozarządowe. Podczas konsultacji społecznych LSR wskazywano wielokrotnie, że działania edukacyjne oraz praktyczna ochrona gatunkowa mogą wpływać na poprawę jakości środowiska naturalnego obszaru objętego LSR w przyszłości. W związku z tym, w oparciu o lokalne walory przyrodnicze, działaczy społecznych, jednostki samorządu terytorialnego i nadleśnictwa należy wspierać i tworzyć **programy edukacyjne, programy czynnej ochrony przyrody, akcje promocyjne** oraz wszelkie przedsięwzięcia, których celem jest zwiększenie świadomości pro środowiskowej mieszkańców obszaru objętego LSR.

Rzeki Liwiec i Kostrzyń są chronione w ramach obszarów Natura 2000. Ich wyjątkowe walory ornitologiczne sprzyjają rekreacji oraz edukacji przyrodniczej. Udostępnianie obszarów powinno odbywać się z poszanowaniem walorów przyrodniczych. W tym kontekście koniecznym staje się przygotowaniem map, tablic informacyjnych, miejsc postoju i odpoczynku oraz wydawnictw opisujących przyrodę doliny Liwca i Kostrzynia. Przyczyni się to do **podniesienia wiedzy turystów o terenie oraz jego promocji na zewnątrz**.

W nawiązaniu do powyższego uznano, iż na obszarze LGD ZS największy potencjał wzrostowy w turystyce ma turystyka aktywna oraz turystyka na obszarach wiejskich, dotąd słabo rozwinięta (wpisuje się to bezpośrednio we wnioski dot. popytu turystycznego dla województwa mazowieckiego¹⁰. Ponieważ uznano, że

¹⁰ Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Mazowieckim 2014-2020, str. 89.

Z przeprowadzonych w w/w Strategii analiz wynikają ciekawe dla LSR rekomendacje w zakresie rozwoju ruchu turystycznego:

- stymulowanie ruchu turystycznego w podregionach poza Warszawą;
- aktywny rozwój turystyki na obszarach wiejskich poprzez stymulowanie rozwoju usług noclegowych w kwaterach agroturystycznych i pokojach gościnnych;
- rozwój turystyki aktywnej (pieszej, rowerowej, wodnej, konnej) poprzez rozbudowę i lepsze wykorzystanie już istniejących szlaków;

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

filarami rozwoju turystyki obszaru LGD ZS jest rozwój turystyki aktywnej (pieszej, rowerowej, wodnej, konnej) poprzez rozbudowę i lepsze wykorzystanie już istniejących szlaków oraz aktywny rozwój turystyki na obszarach wiejskich, w LSR zaproponowano szereg rozwiązań w w/w zakresach. Należą do nich m.in. projekty współpracy, których ideą jest rozwój aktywnej turystyki, poprzez wdrażanie nowych rozwiązań, czerpanie z doświadczeń doświadczonych Lokalnych Grup Działania (m.in.: LGD Wrzosowa Kraina, Białskopodlaska LGD).

Podjęcie działań w zakresie promowania turystyki aktywnej w oparciu przede wszystkim o przyrodnicze walory rekreacyjne obszaru LGD ZS wynikają z założenia, iż nie mają one samodzielnej siły oddziaływania ponadlokalnego. Nawet dla wypromowania ich w skali lokalnej, a już szczególnie regionalnej czy ponadregionalnej, konieczne jest wkomponowanie ich w szerszej pomyślane produkty turystyczne o charakterze sieciowym.

Jedną z form aktywnej turystyki, która będzie wspierana na terenie LGD ZS jest questing i geocaching. Questing, to forma edukacyjnej gry terenowej polegająca na przygotowaniu w atrakcyjnych miejscach LGD ZS gier – questów, które poprzez aktywną zabawę, prezentują walory LGD ZS. Jest to nowatorska i bardzo atrakcyjna oferta pobytowa dla grup zorganizowanych i rodzin z dziećmi. Questy mogą być tworzone w miejscach nie- posiadających wyjątkowych walorów przyrodniczych lub krajobrazowych. Questing w Polsce rozwija się od kilku lat i obecnie jest już ponad 1000 questów o różnorodnej tematyce.

Geocaching, to turystyka z GPS-em, która od 15 lat „zawładnęła światem” i coraz bardziej w Polsce staje się popularna. Na terenie powiatu siedleckiego na chwilę obecną znajduje się tylko 5 skrytek, co w porównaniu z innymi powiatami w województwie (piaseczyński – 240 skrytek) lub w kraju (kłodzki – 850), jest wynikiem bardzo słabym. Na terenie Polski skrytek geocachingowych jest ok 30 tys., a na całym świecie ok 3 milionów. W ciekawych miejscach w terenie umieszcza się różnej wielkości pojemniki zawierające logbook i przedmioty na wymianę. Współrzędne skrytki wprowadza się do systemu i dzięki temu jest ona ofertą dla turysty międzynarodowego. Skrytki są różnego rodzaju, współrzędne w systemie wskazują od razu miejsce ukrycia, lub też miejsce ukrycia trzeba „wyliczyć”, np. wykazując się wiedzą o regionie lub jakimś zabytku. Do tej turystyki jest potrzebny telefon – smartfon lub tablet.

III.8 Dziedzictwo kulturowe i zabytki obszaru LGD ZS.

Uwarunkowania historyczno-kulturowe¹¹

W wiekach od VI do X na terenie Niziny Południowo-Podlaskiej istniało „małe plemię” zachodnich Słowian, zwanych Staropodlasianami. Za panowania pierwszych Piastów ziemie obszaru LGD ZS włączono do państwa Piastów (ok. X w.). Rozpoczęło się wówczas osadnictwo mazowieckie. W średniowieczu na terenie gmin wchodzących w skład obszaru LGD ZS zbiegały się granice Mazowsza, Podlasia (wchodziły wówczas w skład Wielkiego Księstwa Litewskiego) i Małopolski. W okresie od X do XIII wieku osadnictwo skupiało się w grodach, głównie w pobliżu osi rzek (Wyłazy w gminie Mokobody, położone w widłach Muchawki i Liwca; Krzymosze w gminie Mordy, położone wśród podmokłych łąk doliny zalewowej Liwca; Czołomyje w gminie Mordy, położone w szerokiej dolinie, zajętej przez kilka strumieni, prawych dopływów Liwca; Podnieśno w gminie Suchożebry, położone wśród podmokłych łąk w dolinie rzeki Sosny) i głównych traktów (Krzesk Królowa Niwa w gminie Zbuczyn.). W XIV wieku nastąpił regres osadnictwa na tym terenie. Ożywienie nastąpiło ponownie w XV wieku, głównie w okolicach Krzeska. Nowi osadnicy zakładali wsie w nowych miejscach. Były to wsie istniejące do dzisiaj: Wiśniew i Zbuczyn założone w 1418 roku, Izdebki (1425), Grodzisk (1427), Krzesk Stary (1429), Krzesk -Królowa Niwa (1493). Nowe osadnictwo było związane z wpływami na tych terenach kościoła diecezji krakowskiej. Przez wiele wieków granica między Polską a Litwą przebiegała wzdłuż rzeki Liwiec, która stanowiła też granicę między Mazowszem a Podlasiem. Część obecnych ziem obszaru LGD ZS na północ od Liwca należała do Litwy. W wyniku zawarcia Unii Lubelskiej obszar LGD ZS został włączony do Królestwa Polskiego. W 1795 roku w wyniku III rozbioru Polski znalazł się w zaborze austriackim, a od 1813 roku pod okupacją rosyjską. W 1815 roku władze rosyjskie utworzyły województwo podlaskie (ze stolicą w Siedlcach), w skład, którego weszły obwody; siedlecki, bialski, radzyński i łukowski. W czasie I wojny światowej obszar LGD ZS po wycofaniu się wojsk rosyjskich dostał się pod wpływ Niemiec. W dwudziestoleciu międzywojennym obszar LGD ZS znajdował

– „wyprowadzenie” ruchu turystycznego poza Warszawę i jego integrację z warszawskim ruchem turystycznym.

¹¹ Opracowano na podstawie Strategii Rozwoju Powiatu Siedleckiego na lata 2015-2020 z perspektywą do 2025 roku.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

się w strukturach województwa lubelskiego, zaś w czasie II wojny światowej wszedł w skład Generalnego Gubernatorstwa. Bezpośrednio po II wojnie światowej gminy wchodzące w skład LGD ZS należały do województwa lubelskiego, a od roku 1950 do województwa warszawskiego. W wyniku reformy administracyjnej w 1998 r. z dniem 1 stycznia 1999 roku utworzono obecny powiat siedlecki (bez miasta Siedlce), wchodzący w skład województwa mazowieckiego i obejmujący 13 gmin (w tym wszystkie 10 gmin obszaru LGD ZS).

Mimo, że województwo mazowieckie jest często określane, jako Mazowsze, nie pokrywa się geograficznie z historyczno-kulturowym regionem Mazowsza. Wschodnia część województwa, w tym teren LGD ZS jest historycznie częścią Południowego Podlasia.

Rysunek nr 2 *Województwo mazowieckie a Mazowsze historyczno-etnograficzne*

Źródło: *Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Mazowieckim do 2020 r.*

Zabytki kultury materialnej świeckiej i religijnej

Bogate walory przyrodnicze oraz wysoką atrakcyjność krajobrazową obszaru LGD ZS ubogaca istotnie niematerialne i materialne dziedzictwo kulturowe, w tym zabytki kultury materialnej świeckiej i religijnej.

Na terenie LGD ZS znajdują się liczne zespoły pałacowo-parkowe, dworki, pomniki oraz zabytkowe obiekty sakralne. Do najbardziej cennych należą: pałac w Mordach z pierwszej połowy XVIII wieku, zespół pałacowo-parkowy w Stoku Lackim, wzniesiony w 1875 roku, dworek z połowy XIX wieku w Chlewiskach, mieszczący obecnie Dom Pracy Twórczej „Reymontówka”, zespół dworsko-parkowy w Woli Suchożebrskiej, zespół dworsko-parkowy w Mościbrodach, kościół w Żeliszewie Podkościelnym z drugiej połowy XVIII wieku, pałac i dwór drewniany w Seroczyniu, zespół dworsko-parkowy w Krzesku Majątku, zespół dworski w Gręzowie. Na terenie gmin należących do LGD ZS znajduje się kilkanaście zabytkowych kościołów i kapliczek, wśród których do najciekawszych należą kościoły: w Mokobodach, Seroczyniu, Radomyśli, Zbuczynie, Krzesku Majątku, kościół w Domanicach oraz barokowo-klasycystyczny zespół klasztorny Marianów w Skórcu.

Na terenie LGD ZS imponująco prezentują się zabytki sakralne architektury drewnianej¹²: dzwonnica z XVIII w. w Mokobodach, kościół w Oleksinie (1946 r.), kościół w Wodyniach z 1776 r., kościół mariawicki w Żeliszewie Dużym z 1906 r., kościół z lat 1770-77 i dzwonnica z 1951 r. w Żeliszewie Podkościelnym.

Na obszarze LGD ZS znajdują się liczne tereny wymagające rekultywacji czy rewitalizacji. Szczególnie w tych miejscach dochodzi do niszczenia zabytków i degradowania ich funkcji. Wymaga to przede wszystkim podjęcia niezwłocznych działań, służących modernizacji zabytków kultury materialnej (świeckiej i religijnej) oraz tworzenia spójnego programu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, którego LGD ZS może być istotnym partnerem.

¹² Na podstawie: <http://www.drewnianemazowsze.pl/strona-glowna/powiat-siedlecki/>

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

ROZDZIAŁ IV ANALIZA SWOT

Analiza SWOT stanowi kluczowy element niniejszej LSR. Została przygotowana w głównym stopniu w oparciu o konsultacje społeczne przeprowadzone z celowo dobranymi grupami mieszkańców obszaru LGD ZS. Charakterystyczną cechą niniejszej analizy jest określenie procentowego udziału wskazań poszczególnych czynników kształtujących jej mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia. Dzięki temu ich wiarygodności autentyczność jest bardzo duża. Fakt ten nabiera jeszcze większego znaczenia ze względu na to, że mają one decydujący wpływ na formułowanie celów ogólnych i szczegółowych oraz planowanych przedsięwzięć. Stanowią punkt wyjścia do dalej prowadzonych prac.

W niniejszej LSR do konsultacji społecznych oraz późniejszych analiz wziętych zostało 54 czynników wewnętrznych charakteryzujących funkcjonowanie obszaru LGD ZS oraz 50 czynników zewnętrznych.

Przygotowania merytoryczne i metodyczne do konsultacji społecznych w zakresie analizy SWOT zostały przygotowane i przeprowadzone w następujący sposób. W oparciu o literaturę przedmiotu oraz internetowe źródła informacji (analizowano elementy analizy SWOT z 30 LSR z perspektywy finansowej 2007 – 2013 z woj. mazowieckiego i wielkopolskiego oraz strategię kilkunastu gmin i miast z tych województw) zostało wyodrębnionych po około 200 czynników wewnętrznych i zewnętrznych wpływających na funkcjonowanie określonego obszaru terenów wiejskich. Następnie metodą stopniowej eliminacji wybrano 54 czynniki wewnętrzne i 50 czynników zewnętrznych najbardziej przydatnych do analizy obszaru LGD ZS. Zostały one następnie pogrupowane tematycznie, w celu łatwiejszego rozumienia ich przez uczestników spotkań konsultacyjnych. Argumentem najbardziej przemawiającym za takim postępowaniem była świadomość trudności i złożoności problemów związanych z analizą SWOT. Uznaliśmy, że dla osób mających do czynienia z tymi problemami okazjonalnie, niezbędne jest szczegółowe pokazanie, ujętych w sposób całościowy, potencjalnych czynników wpływających na rozwój. Natomiast respondent, jako członek społeczności lokalnej najlepiej znający problemy swojej miejscowości i okolicy ma odpowiedzieć, które z nich są mocną lub słabą stroną, szansą czy zagrożeniem. W oparciu o nie opracowana została ankieta. Ze względu na to, że duża część tych czynników mogła być niezbyt dobrze rozumiana przez respondentów, prowadzący spotkanie przedstawiciel Biura LGD ZS rozpoczął od szczegółowego objaśnienia znaczenia poszczególnych czynników, po wcześniejszym wręczeniu ankiet. Następnie jego uczestnicy mieli wybrać od 10 do 15 czynników, które uznają za mocne strony (atuty) jego gminy oraz od 10 do 15, które uważają za słabe strony. Tak samo wybierano od 10 do 15 czynników przy szansach i zagrożeniach. Prowadzący spotkanie na bieżąco udzielał informacji w przypadku występujących wątpliwości. Ankiety ze względów organizacyjnych musiały być oddane bezpośrednio po wypełnieniu. Zastosowana metoda ma cechy metody audytoryjnej, która ze względu na wiele swoich cech należy do efektywnych i wiarygodnych.

Czynniki wewnętrzne charakteryzowały najczęściej występujące problemy i potrzeby społeczności lokalnej, pojawiające się i występujące, od co najmniej kilkunastu lat. Były to: problemy budowy i rozbudowy dróg oraz ich najbliższego otoczenia, infrastruktury technicznej, rozwoju gospodarki na obszarze LGD ZS, funkcjonowania szkolnictwa, sportu, rekreacji i kultury oraz analizowane głębiej problemy aktywności społecznej mieszkańców. Z kolei wśród czynników zewnętrznych wyodrębnić można takie jak: możliwości finansowania i dofinansowywania działalności gospodarczej i społecznej środkami z UE, makroekonomiczne uwarunkowania prowadzenia działalności gospodarczej w kraju i regionie, popyt i zapotrzebowanie na żywność w układzie makroekonomicznym oraz wybrane problemy makrospołeczne.

Szczegółowe wyniki przeprowadzonych analiz przedstawia diagram identyfikacji elementów SWOT.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

IV.1 Diagram identyfikacji elementów SWOT

Podstawą klasyfikacji czynników był procentowy udział wskazań na dany czynnik z całkowitej liczby uczestników spotkań konsultacyjnych.

Tabela nr 15 Analiza SWOT

		Charakterystyka oddziaływania czynnika	Charakterystyka oddziaływania Czynnika
		Pozytywny (+)	Negatywny (-)
Miejsce występowania czynnika	Wewnętrzne „dzisiaj”, tutaj	MOCNE STRONY pow. 50% 1. Atrakcyjność przyrodnicza gminy 2. Zasoby sieci wodociągowej oraz obiektów towarzyszących 40 - 50 % 3. Tendencje do osiedlania się na obszarach wiejskich 4. Dostęp do Internetu 5. Stan infrastruktury sportowej na terenie gminy 6. 6. Organizacja i sprawność funkcjonowania OSP	SŁABE STRONY pow. 60 % 1. Stan i znacząca ilość ścieżek rowerowych w gminie 2. Proces tworzenia nowych miejsc pracy 50 – 60 % 3. Stan i znacząca ilość chodników ulicznych 40 – 50 % 4. Stan dróg na terenie gminy 5. Budowa i rozbudowa odnawialnych źródeł energii (OZE) 6. Uruchamianie na obszarze gminy żłobków
	Zewnętrzne „jutro”, tam	SZANSE pow. 60% 1. Stopień dostępności środków finansowych z UE 50 -60% 2. Możliwość wsparcia środków własnych środkami unijnymi 3. Rozwój krajowego przetwórstwa rolno-spożywczego 4. Rosnący popyt na lokalne produkty spożywcze 5. Tendencje do prowadzenia zdrowego stylu życia 40 – 50% 6. właściwe wykorzystanie perspektywy finansowe 2014 – 2020 7. Wzrastająca ilość podmiotów gospodarczych, zwłaszcza MSP 8. Wzrost świadomości społecznej i obywatelskiej mieszkańców 9. Brak zanieczyszczeń przemysłowych	ZAGROŻENIA pow. 60% 1. Skomplikowane procedury pozyskiwania środków finansowych z UE 2. Atomizacja (rozbitcie) społeczeństwa i zamykanie się ludzi w kręgu własnych spraw 50 – 60% 3. słabe przygotowanie społeczeństwa do korzystania z funduszy unijnych 4. Brak zaliczkowania środków unijnych i biurokracja przy ich pozyskiwaniu 5. Niski przyrost naturalny i emigracja młodych 6. Wysokie podatki i koszty pracy 7. Starzenie się społeczeństwa 8. Niechęć dużej części społeczeństwa do działalności społecznej 9. Możliwości występowania klęsk żywiołowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Do mocnych stron obszaru mieszkańcy zaliczyli atrakcyjność przyrodniczą gminy oraz infrastrukturę techniczną w zakresie sieci wodociągowej. W powszechnej opinii mieszkańców są to tereny pozbawione większych Zakładów przemysłowych, dzięki czemu środowisko przyrodnicze jest nieskażone. Z kolei infrastruktura wodociągowa to efekt trwających już blisko 25 lat nakładów inwestycyjnych w tym zakresie. Z punktu widzenia formułowania celów rozwojowych są to atuty, które w pośredni sposób powinny przyczynić

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

się do rozwoju obszaru LSR. Korzystnie został również określony dostęp do Internetu, jako kolejny element infrastruktury technicznej.

Gminy wchodzące w skład LGD ZS położone są wokół 80-tysięcznego miasta Siedlce. Wsie położone w odległości do 15 – 20 km w ostatnich kilkunastu latach stanowią obszar, na którym osiedlają się (budownictwo jednorodzinne) dotychczasowi mieszkańcy Siedlec oraz rodziny pochodzące z innych regionów. Jest to zjawisko bardzo korzystne dla rozwoju LGD ZS. Fakt ten powinien mieć istotne znaczenie z punktu widzenia prezentowanych w dalszych częściach przedsięwzięć.

Bardziej złożona jest pozytywna ocena stanu infrastruktury sportowej. Otóż w konsultacjach brali udział w zdecydowanej większości starsi mieszkańcy gmin (nie młodzież), u których znajomość obiektów sportowych jest niedostateczna. Dlatego też stan infrastruktury sportowej określili, jako mocną stronę. Szczegółowa analiza wyników badań wśród młodzieży była diametralnie odmienna. Jedynie ok. 15% uznało ją za dobrą.

Analizę i ocenę słabych stron przedstawiona została w odmienny sposób. Otóż 2 elementy mają tutaj kluczowe znaczenie. Pierwszym z nich jest, określony jako słaba strona, proces tworzenia nowych miejsc pracy. Drugi element tworzą (wymienione w diagramie w pkt 1, 3, 4) drogi, chodniki uliczne i ścieżki rowerowe. Prowadzone w poprzedniej perspektywie finansowej 2007 – 2013 inwestycje drogowe z dużym udziałem środków unijnych radykalnie poprawiły jakość dróg. Jednak (wspominane już w diagnozie) wieloletnie zaległości w zakresie infrastruktury drogowej w dalszym ciągu stanowią podstawowy problem rozwojowy naszych gmin. Wyniki badań, zaczynając od analizy materiałów promocyjnych z wyborów samorządowych, poprzez obszerne badania ankietowe (1 548 respondentów) oraz elementy analizy SWOT, jednoznacznie wskazują, że drogi to główny problem społeczności lokalnej. Ich rozwiązywaniem będą zajmować się głównie jednostki samorządu terytorialnego (gminy i powiat). Charakterystyczna jest natomiast negatywna ocena stanu i liczby na obszarze LGD ZS ścieżek rowerowych oraz chodników ulicznych. Występuje w tym przypadku charakterystyczne zjawisko polegające na tym, że po zaspokojeniu w pierwszej kolejności potrzeb drogowych, następnymi z kolei oczekiwaniami są inwestycje właśnie w ścieżki rowerowe oraz chodniki uliczne. Konsultacje społeczne jednoznacznie potwierdziły takie hipotezy. Z punktu widzenia wdrażania LSR ma to istotne znaczenie, ponieważ przedsięwzięcia z tego obszaru mogą być wpisane w jej realizację.

Drugi zasadniczy problem to tworzenie nowych miejsc pracy. Zarówno w trakcie dyskusji na spotkaniach, na których prowadzone były badania ankietowe, jak i w trakcie konsultacji społecznych, tworzenie miejsc pracy to podstawowy postulat, oczekiwanie i potrzeba mieszkańców. Za najbardziej właściwe uznajemy takie podejście, w którym z jednej strony powstawać będą nowe firmy lub rozwijać się istniejące, natomiast z drugiej strony osoby poszukujące pracy będą podnosić swoje kwalifikacje, stając się dzięki temu bardziej atrakcyjnymi na rynku pracy. Efektem takiego podejścia powinien być wzrost produkcji lub wielkość świadczonych usług.

Diagram identyfikuje czynniki zewnętrzne wpływające na procesy rozwojowe. Syntetyzując 9 czynników, które zostały określone przez mieszkańców jako szanse w rozwoju obszaru LGD ZS, można wyodrębnić 3 ich główne grupy. Pierwsza z nich to środki finansowe z UE, druga to produkcja zdrowej żywności, natomiast trzecia (którą przedstawimy w powiązaniu z zagrożeniami) to świadomość społeczna i obywatelska. Mieszkańcy obszaru LGD ZS za największą szansę w rozwoju swoich gmin uznają środki finansowe z UE. Jest to klasyczne zewnętrzne finansowanie rozwoju gospodarczego. Historia gospodarcza zna dużo takich sytuacji, kiedy to nawet niewielkie dofinansowanie może w bardzo znaczący sposób przyczynić się do rozwoju regionu. Dostępność środków unijnych, możliwość wspierania własnych środków finansowych środkami unijnymi, czy właściwe ich wykorzystanie zostały określone, jako szanse rozwojowe naszych gmin. W takiej sytuacji należy jedynie wyrazić przypuszczenie, że społeczność lokalna będzie się aktywnie włączać w procesy ich pozyskiwania.

Szansę rozwoju swojego obszaru mieszkańcy gmin LGD ZS widzą również w występujących w skali kraju, jak również w Europie wzroście zainteresowania produkcją i spożyciem zdrowej żywności oraz tendencjami do prowadzenia zdrowego stylu życia. Powinno to pociągać za sobą wzrost popytu na nią. Mamy tutaj do czynienia z następującym zjawiskiem. Otóż z jednej strony (co wykazywaliśmy w diagnozie) istnieje bardzo niskie zainteresowanie problemami organizacji rolnictwa i produkcji rolnej, natomiast z drugiej strony widzenie szans rozwojowych w produkcji zdrowej żywności.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Trzecim elementem, który społeczność lokalna uznaje za szansę to wzrost świadomości społecznej i obywatelskiej na poziomie makrospołecznym. Takie podejście mieszkańców obszaru LGD ZS jest bardzo interesujące z punktu widzenia budowy kapitału społecznego. Element ten będzie bardzo mocno wykorzystywany w działaniach oraz przedsięwzięciach związanych z aktywizacją społeczną mieszkańców oraz wzrostem zainteresowania organizacji pozarządowych.

Bardzo wyraźnie został podkreślony niski poziom zaangażowania społecznego mieszkańców oraz atomizacja społeczeństwa. Zagrożeniem jest również jego starzenie się. Dlatego też budowa kapitału społecznego musi znaleźć swoje odzwierciedlenie w formułowanych celach i przedsięwzięciach.

Przedstawione powyżej mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia stanowiły podstawę i punkt wyjścia do formułowania celów ogólnych i szczegółowych oraz przedsięwzięć.

IV.2 Problemy i wyzwania w rozwoju społecznym i gospodarczym obszaru LGD ZS (wnioski z przeprowadzonych analiz)

Badania ankietowe przeprowadzone na grupie 1 548 mieszkańców, konsultacje społeczne zrealizowane w trakcie 12 spotkań, w czasie których przedmiotem oceny był mocne i słabe strony obszaru LGD ZS oraz szanse i zagrożenia wynikające z oddziaływania czynników zewnętrznych, spotkania warsztatowe, jak również konsultacje indywidualne stanowiły podstawę do opracowania oraz klasyfikacji kluczowych problemów (wyzwań) obszaru działania LGD ZS.

Wyodrębniono 3 główne obszary problemowe:

1. Aktywizacja i integracja mieszkańców oraz poprawa samoorganizacji i zarządzania na poziomie społeczności lokalnej.
2. Niewystarczająca liczba podmiotów gospodarczych niedostateczna współpraca między nimi oraz zbyt niskie kompetencje i umiejętności zawodowe części mieszkańców ograniczają rozwój lokalnego rynku pracy.
3. Braki w infrastrukturze oraz niedostatecznie wykorzystywana istniejąca, ogranicza możliwości racjonalnego spędzania wolnego czasu na terenie własnego miejsca zamieszkania oraz jego najbliższych okolic, zmniejszają również atrakcyjność obszaru LGD ZS. Niewystarczający poziom usług społecznych (socjalne, kulturalne itp.) dodatkowo obniża jakość życia, co przekłada się negatywnie na związek mieszkańców z miejscem zamieszkania.

W poniższych tabelach przedstawione zostały kluczowe problemy, przyczyny problemów oraz ich negatywne następstwa.

Tabela nr 16 Opis problemu kluczowego z uwzględnieniem przyczyn i negatywnego następstwa

Problem kluczowy 1	
Niedostateczna indywidualna aktywność mieszkańców oraz organizacji pozarządowych i grup społecznych, a także niewystarczająca świadomość dziedzictwa przyrodniczego, historycznego i kulturowego ograniczają budowę kapitału społecznego na obszarze LGD ZS.	
Przyczyny problemu	Negatywne następstwa
1. Niski stopień zainteresowania społeczności lokalnej aktywnym udziałem w życiu publicznym swojej miejscowości i gminy.	Przedstawione przyczyny występujących problemów sformułowanych, jako problem kluczowy 1, wywołują określone następstwa. Jako główny skutek należy uznać zdecydowanie za niski udział ogółu społeczności lokalnej w życiu publicznym obszaru LGD ZS. Następstwem takiej sytuacji jest również niewystarczająca liczba organizacji pozarządowych. W przypadku LGD ZS ma również miejsce relatywnie wysokie terytorialne zróżnicowanie aktywności społecznej. Przedstawione powyżej następstwa przekładają się również na niski stopień zainteresowania ogółu społeczności lokalnej włączaniem się w różne obszary życia publicznego.
2. Silna koncentracja uwagi społeczeństwa na codziennym życiu zawodowym, rodziny oraz najbliższego otoczenia.	
3. Zbyt niskie wsparcie aktywności społecznej mieszkańców ze strony instytucji i organizacji rządowych	
Przedstawione powyżej konsekwencje, bardziej o charakterze	

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

<p>i samorządowych.</p> <p>4. Alternatywne możliwości spędzania wolnego czasu, zwłaszcza przez młodzież (Internet, telewizja).</p> <p>5. Brak dostatecznej liczby obiektów kultury i innych miejsc spotkań (zadbane i estetyczne świetlice wiejskie, dostęp do pomieszczeń szkolnych w godzinach popołudniowych).</p>	<p>szczegółowym, przekładają się na następstwa o charakterze ogólnym.</p> <p>Niewystarczający udział społeczności lokalnej w życiu publicznym ogranicza rozwój społeczno-gospodarczy danego obszaru.</p> <p>Czynnik ludzki mający podstawowe znaczenie w kształtowaniu rozwoju cywilizacyjnego społeczeństw jest w sytuacjach jego ograniczonej aktywności wykorzystywany nie w pełni.</p> <p>Natomiast myśl ludzka, tworzone przez człowieka koncepcje oraz umiejętność współdziałania tworzą nowe wartości umożliwiające postęp społeczny.</p>
---	--

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Tabela nr 17 Opis problemu kluczowego z uwzględnieniem przyczyn i negatywnego następstwa

Problem kluczowy 2	
<p>Niewystarczająca liczba podmiotów gospodarczych, m.in. i przedsiębiorstw społecznych i niedostateczna współpraca między nimi oraz zbyt niskie kompetencje i umiejętności zawodowe części mieszkańców, w szczególności osób z grup defaworyzowanych ograniczają rozwój lokalnego rynku pracy.</p>	
Przyczyny problemu	Negatywne następstwa
<p>1. Niski poziom ogólnego rozwoju gospodarczego obszarów Wschodniej Polski i ściśle z tym związana emigracja młodych ludzi z obszaru LGD ZS.</p> <p>2. Ograniczone możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych przez przedsiębiorstwa na rozwijanie firm ze względu na ograniczoną liczbę oraz silną konkurencję.</p> <p>3. Ograniczona liczba oraz niedostateczny poziom rozwoju instytucji i organizacji otoczenia biznesu świadczący usługi na rzecz przedsiębiorstw na różnych etapach ich rozwoju.</p> <p>4. Niskie lub nieadekwatne do potrzeb rynku pracy kompetencje zawodowe</p>	<p>Przedstawione przyczyny wywołują określone następstwa w obszarze funkcjonowania życia gospodarczego. W pierwszej kolejności należy wymienić niedostateczne wykorzystywanie istniejącego potencjału ludzkiego, co przejawia się marginalizacją określonej części mieszkańców obszaru LGD ZS. W tym przypadku dotyczy to części młodzieży, osób bezrobotnych oraz osób długotrwale bezrobotnych. Powstają problemy o charakterze psychologicznym oraz społecznym. Inna grupa negatywnych następstw dotyczy stopnia wykorzystania istniejącego potencjału wytwórczego w przedsiębiorstwach, ze względu na trudności ze sprzedażą wytworzonych produktów i usług. Na obszarze LGD ZS faktycznie prowadzi działalność gospodarczą zbyt niska, w stosunku do możliwości i potrzeb, liczba podmiotów. Należy wyraźnie zaznaczyć, że chodzi o podmioty gospodarcze faktycznie funkcjonujące. Jednocześnie występuje zbyt małe zróżnicowanie rodzajów prowadzonej działalności gospodarczej.</p> <p>Inne negatywne następstwa dotyczą niedostosowania kompetencji i umiejętności zawodowych części mieszkańców do potrzeb lokalnego rynku pracy.</p>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Tabela nr 18 Opis problemu kluczowego z uwzględnieniem przyczyn i negatywnego następstwa

Problem kluczowy 3
<p>Braki w infrastrukturze oraz niedostatecznie wykorzystywana istniejąca, ograniczają możliwości racjonalnego spędzania wolnego czasu na terenie własnego miejsca zamieszkania oraz jego najbliższych okolic, zmniejszają również atrakcyjność obszaru LSR dla turystów.</p> <p>Niewystarczający poziom usług społecznych (usługi kulturalne, socjalne, itd.) dodatkowo obniżają jakość życia, co przekłada się na negatywnie na związek mieszkańców z miejscem zamieszkania.</p>

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Przyczyny problemu	Negatywne następstwa
<ol style="list-style-type: none"> 1. Niedostateczne i niewystarczające (wieloletnie) nakłady inwestycyjne na drogi oraz inne obiekty użyteczności publicznej. 2. Niski poziom wykorzystywania istniejących obiektów infrastruktury publicznej (świetlice wiejskie, boiska i place sportowe, tereny rekreacyjne itp.) 3. Niedostateczna popularyzacja i promocja aktywnych form wypoczynku przez organizacje i instytucje pozarządowe jak również władze lokalne. 4. Niska pozycja racjonalnego wypoczynku w hierarchii wartości społeczności obszarów wiejskich.	<p>Podane przyczyny problemów wywołujące negatywne następstwa idą dwukierunkowo i wzajemnie na siebie oddziałują, kształtując w ten sposób brak racjonalnego i korzystnego dla rozwoju człowieka organizacji czasu wolnego na obszarze LGD ZS.</p> <p>Ukształtowane historycznie przez poprzednie pokolenia niewłaściwe podejście mieszkańców obszarów wiejskich do racjonalnego wypoczynku ma swoje negatywne konsekwencje w samopoczuciu, zdrowiu i radości życia społeczności lokalnej obecnie. Wywołuje brak zainteresowania wydarzeniami, imprezami kulturalnymi i uprawianiem sportu Ogranicza, a nawet hamuje rozwój intelektualny mieszkańców obszaru działania LGD ZS. Ważnym elementem tego rozwoju jest świadomość historyczna społeczeństw, zwłaszcza dotycząca historii własnego regionu. Należy przy tym rozumieć historię w szerokim ujęciu, jak również znajomość zasobów przyrodniczych. Te obszary życia należy traktować, jako ważny element tożsamości, która oddziałuje również na nasze zachowania. Mają one również wpływ na naszą aktywność w sferze życia społecznego i publicznego.</p>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

ROZDZIAŁ V CELE I WSKAŹNIKI

V.1 Specyfikacja i opis celów ogólnych, przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie z analizą SWOT i diagnozą obszaru.

Na podstawie wniosków płynących z badań ankietowych, licznych spotkań informacyjnych w gminach (zazwyczaj towarzyszącym zebraniom, poświęconym wyborom sołtysa w I kwartale 2015 r.), spotkań Międzygminnego Zespołu ds. przygotowania LSR, spotkań konsultacyjnych w gminach i konsultacji prowadzonych za pośrednictwem strony internetowej, przygotowana została analiza SWOT obszaru LGD ZS i zestawienie wskazanych przez mieszkańców problemów obszaru. Na tej bazie przygotowano zostało zestawienie problemów, które zgodnie z metodyką prac nad LSR, podzielone zostało na problemy oraz ich przyczyny i skutki.

Z tak stworzonego drzewa celów wybrane do realizacji w ramach LSR zostały te cele i przedsięwzięcia, które są bezpośrednio możliwe do realizacji w ramach PROW na lata 2014 – 2020, działanie M19 „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER (RLKS – rozwój lokalny kierowany przez społeczność) (art. 35 ww. rozporządzenia nr 1303/2013)” współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

Tabela nr 19 Cele ogólne, cele szczegółowe i przedsięwzięcia

Cel szczegółowy	Przedsięwzięcie	Preferowany zakres projektów w ramach Przedsięwzięć	Sposób realizacji	Uzasadnienie
Cel ogólny: I. Wzmocnienie kapitału społecznego oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego.				
<p>I.1. Kształtowanie tożsamości lokalnej w szczególności poprzez zachowanie dziedzictwa przyrodniczego, historycznego i kulturowego</p>	<p>I.1.1. Wspieranie ochrony środowiska poprzez inicjatywy proekologiczne i chroniące lokalne zasoby przyrodnicze</p>	<p>1. Wspieranie działań polegających na rewitalizacji obiektów i miejsc należących do dziedzictwa przyrodniczego obszaru LSR. 2. Wspieranie działań obejmujących wyposażenie podmiotów działających w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych. 3. Wspieranie działań polegających na inwentaryzacji obiektów zaliczanych do dziedzictwa przyrodniczego obszaru. 4. Realizacja inicjatyw edukacyjnych w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych. 5. Realizacja praktycznych działań na rzecz ochrony przyrody i ochrony gatunkowej. 6. Utworzenie Centrum Informacji Przyrodniczej dla Obszaru LGD ZS. 7. Wspieranie działań upowszechniających zwiększanie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.</p>	<p>Wspierany zakres operacji (19.2):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zachowanie dziedzictwa lokalnego • Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej • Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym poprzez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych <p>Promocja obszaru objętego LSR</p> <p>Sposób realizacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Operacje konkursowe • Operacje własne <p>oraz</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aktywizacja (19.4) • Współpraca (19.3) 	<p>W ramach przedsięwzięcia wspierane będą projekty w zakresie ochrony środowiska, zarówno te, które w bezpośredni sposób będą się przyczyniać do zachowania lokalnych zasobów przyrodniczych, jak i te, które wpływać będą na wzrost świadomości dziedzictwa przyrodniczego. Realizowane będą operacje dotyczące rozwoju infrastruktury przyrodniczej, jak i projekty edukacyjne.</p> <p>Promowane będzie podejście partnerskie na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczego.</p> <p>Realizowany będzie również projekt pt.: „Utworzenie Centrum Informacji Przyrodniczej dla Obszaru LGD ZS”, które świadczyć będzie porady związane z prawem ochrony środowiska, interwencjami terenowymi w sprawie gatunków chronionych i łownych, działalności ludzkiej na obszarach chronionych, inwestycjami drogowymi, wiatrowymi. W ramach niego realizowane będą działania wspierające aktywność NGO i mieszkańców na rzecz realizacji programów proekologicznych. Centrum będzie „instytucją” promującą walory obszaru, wspierającą merytorycznie pro-przyrodnicze inicjatywy lokalne, siecującą firmy, instytucje, NGO-sy wokół kwestii przyrodniczych i klimatycznych, koordynującym ich działania.</p>
	<p>I.1.2. Wspieranie działań polegających na rewitalizacji obiektów i miejsc należących do lokalnego dziedzictwa historycznego i kulturowego</p>	<p>1. Wspieranie działań polegających na rewitalizacji obiektów i miejsc należących do lokalnego dziedzictwa historycznego i kulturowego (h-k) obszaru (parki, skwery, pomniki, kapliczki, itd.). 2. Wspieranie działań obejmujących wyposażenie podmiotów należących do lokalnego dziedzictwa (h-k). 3. Wspieranie działań polegających na inwentaryzacji obiektów</p>	<p>Wspierany zakres operacji (19.2):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej • Zachowanie dziedzictwa lokalnego • Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym poprzez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z 	<p>W ramach przedsięwzięcia wspierane będą projekty w zakresie rewitalizacji obiektów i miejsc należących do lokalnego dziedzictwa historycznego i kulturowego, jak i te, które wpływać będą na wzrost świadomości dziedzictwa historycznego i kulturowego obszaru. Realizowane będą operacje dotyczące rozwoju infrastruktury przyrodniczej, jak i projekty edukacyjne.</p> <p>Przedsięwzięcie zakładać będzie udział podmiotów reprezentujących różne sektory oraz podejście</p>

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

		<p>zaliczanych do dziedzictwa (h-k) obszaru.</p> <p>4. Realizacja inicjatyw edukacyjnych w zakresie zachowania dziedzictwa (h-k).</p> <p>5. Wspieranie działań upowszechniających zwiększanie wykorzystania OZE i w obiektów i miejsc należących do lokalnego dziedzictwa (h-k) obszaru.</p>	<p>wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych</p> <ul style="list-style-type: none"> • Promocja obszaru objętego LSR <p>Sposób realizacji – operacje konkursowe</p> <p>Oraz</p> <ul style="list-style-type: none"> • Operacje własne • Aktywizacja (19.4) • Współpraca (19.3) 	<p>partnerskie na rzecz zachowania dziedzictwa historycznego i kulturowego.</p>
<p>2. Aktywizacja i integracja mieszkańców oraz poprawa samoorganizacji i zarządzania na poziomie społeczeństw lokalnych</p>	<p>I.2.1) Aktywizacja i integracja społeczności lokalnych oraz rozwój współpracy międzysektorowej</p>	<p>1. Rozwój oferty na funkcjonowanie i wykorzystanie potencjału miejsc integracji społecznej.</p> <p>2. Wspieranie realizacji programów aktywizujących mieszkańców obszaru.</p> <p>3. Wspieranie programów ukierunkowanych na poprawę współpracy sektora publicznego, gospodarczego i społecznego (konferencje, warsztaty, wizyty studyjne, itd.).</p> <p>4. „Utworzenie Centrum Wspierania Organizacji Pozarządowych oraz Przedsiębiorczości dla Obszaru LGD ZS”.</p> <p>5. Doradztwo prawne i ekonomiczne dla przedsiębiorstw i organizacji pozarządowych.</p> <p>6. Organizacja szkoleń oraz innych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym w kraju i za granicą dla przedsiębiorstw i organizacji pozarządowych.</p>	<p>Wspierany zakres operacji (19.2):</p> <ul style="list-style-type: none"> • wzmocnienie kapitału społecznego, w tym poprzez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych. <p>Sposób realizacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Operacje konkursowe • Operacje własne • Aktywizacja (19.4) • Współpraca (19.3) 	<p>W ramach przedsięwzięcia wspierane będą projekty w zakresie aktywizacji mieszkańców i integracji społeczności lokalnych. Ważnym obszarem wsparcia będą projekty wzmacniające III Sektor oraz jego współpracę z administracją publiczną oraz sektorem gospodarczym.</p> <p>Przedsięwzięcie zakładać będzie udział podmiotów reprezentujących różne sektory oraz podejście partnerskie na rzecz zachowania dziedzictwa historycznego i kulturowego.</p> <p>Realizowany będzie również projekt, pt.: „Utworzenie Centrum Wspierania Organizacji Pozarządowych oraz Przedsiębiorczości dla Obszaru LGD ZS”, które świadczyć będzie szerokie wsparcie dla NGO, grup nieformalnych, lokalnych liderów, przedsiębiorców i osób planujących założyć firmę lub organizację. W ramach niego realizowane będą działania wspierające aktywność NGO, przedsiębiorców i mieszkańców. Centrum będzie „instytucją” sieciującą firmy, instytucje, NGO-sy, koordynującą ich działania. Założenia funkcjonowania centrum będą nawiązywały do inkubatorów dla NGO oraz inkubatorów przedsiębiorczości.</p>

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

	I.2.2) Wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych	1. Działania na rzecz integracji lub wspierania rozwoju zespołów folklorystycznych, artystycznych, grup sportowych, itd. 2. Wspieranie działań organizacji pozarządowych i grup nieformalnych.	Wspierany zakres operacji (19.2): <ul style="list-style-type: none"> wzmocnienie kapitału społecznego, w tym poprzez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych. Sposób realizacji: <ul style="list-style-type: none"> Operacje konkursowe Operacje własne Aktywizacja (19.4) Współpraca (19.3) 	W ramach przedsięwzięcia wspierane będą projekty mające na celu rozwój potencjału III sektora i grup nieformalnych, poprzez wspieranie aktywności grup folklorystycznych, artystycznych, grup sportowych, itd. lub wspieranie działań organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, poprzez ich doposażenie. W ramach tego przedsięwzięcia realizowany będzie również projekt „Forum Inicjatyw Obywatelskich Ziemi Siedleckiej”.
II. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz wzrost zatrudnienia				
1. Rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby z zachowaniem zasad ochrony środowiska	II.1.1) Tworzenie nowych podmiotów gosp. oraz podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w tym zakresie.	1. Budowa, adaptacja , remont pomieszczeń przeznaczonych do prowadzenia działalności produkcyjnej lub usługowej. 2. Zakup wyposażenia, maszyn, urządzeń oraz środków transportu do prowadzenia działalności gospodarczej. 3. Rozwój działań wykorzystujących odnawialne źródła energii lub wdrażanie nowych rozwiązań technologicznych przyjaznych dla środowiska lub klimatu.	Wspierany zakres operacji (19.2): <ul style="list-style-type: none"> Podejmowanie działalności gospodarczej Sposób realizacji: Operacje konkursowe oraz <ul style="list-style-type: none"> Operacje własne Aktywizacja (19.4) Współpraca (19.3) 	W ramach przedsięwzięcia wspierane będą operacje z zakresu podejmowania działalności gospodarczych. Preferowane będą operacje realizowane przez grupy defaworyzowane.
	II.1.2) Rozwijanie działalności przez istniejące podmioty gospodarcze oraz podnoszenie kompetencji osób realizujących	1. Budowa, adaptacja , remont pomieszczeń przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej. 2. Zakup wyposażenia, maszyn, urządzeń oraz środków transportu do prowadzenia działalności gospodarczej.	Wspierany zakres operacji (19.2): <ul style="list-style-type: none"> Rozwijanie działalności gospodarczej Sposób realizacji: Operacje konkursowe oraz <ul style="list-style-type: none"> Operacje własne Aktywizacja (19.4) 	W ramach tego przedsięwzięcia wspierane będą operacje z zakresu rozwijania działalności gospodarczych. Preferowane będą operacje wspierające przedstawicieli wskazanych grup defaworyzowanych oraz rozwijające usługi wskazane podczas konsultacji społecznych jako priorytetowe.